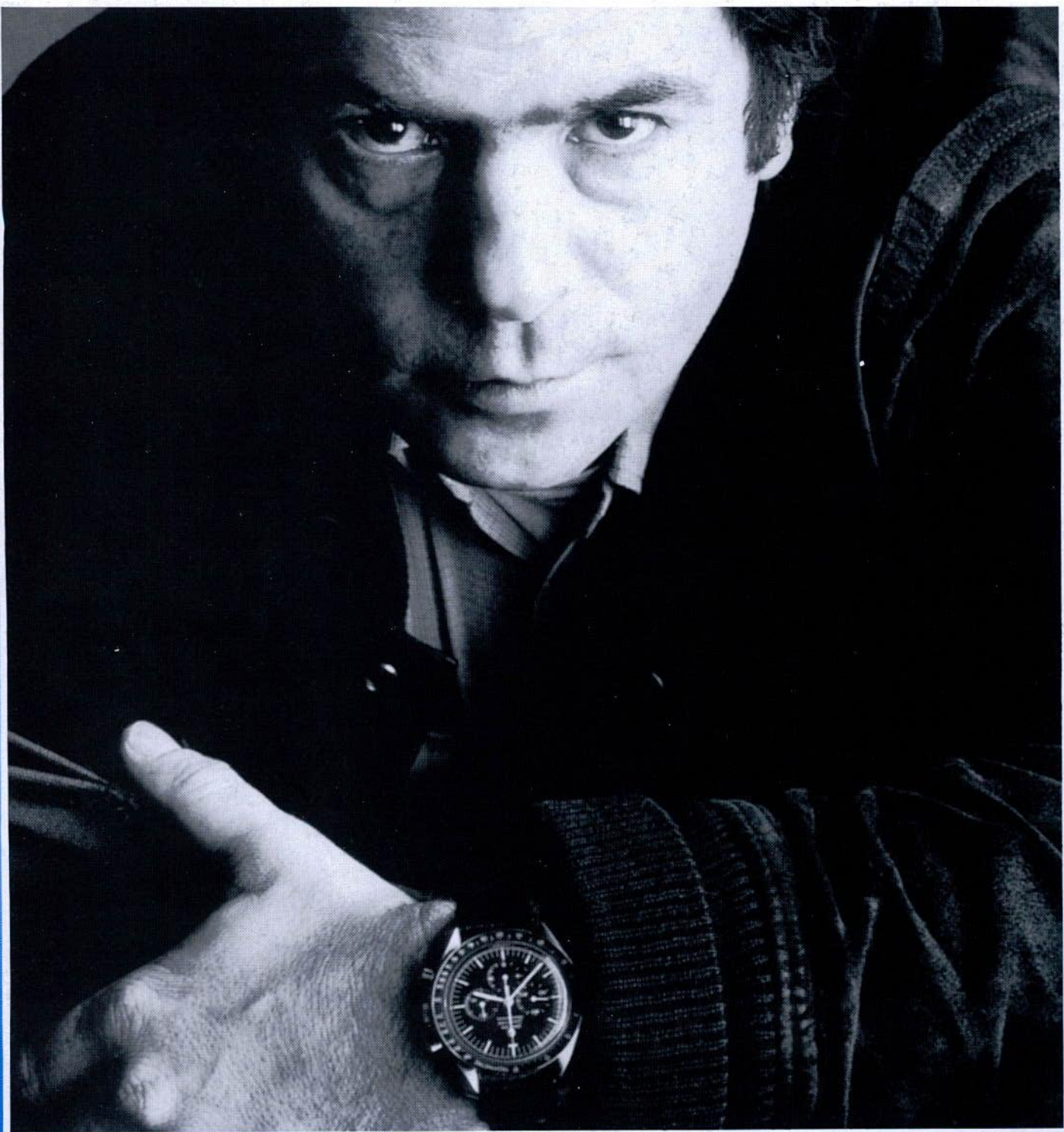

HUMANIST

UITGAVE VAN HET HUMANISTISCH VERBOND OKTOBER 1990 - NUMMER 10

ISCHA MEIJER

OVER

WRAAK, SCHULD EN DE BALANS

HUMANIST

UITGAVE VAN
HET HUMANISTISCH VERBOND

45-STE JAARGANG
OKTOBER 1990
NR. 10

Redaktie-adres

Postbus 114, 3500 AC Utrecht
Tel.: 030 - 318145
Sekretariaat: Martin de Zoete
(toestel 45)
Kantooradres: Oudkerkhof 11,
3512 GH Utrecht
faxnr.: 030-367104

Redaktie

Hes van Huizen (hfdred)
Ingeborg van Teeseling

Vormgeving

Hes van Huizen
Rik Tazelaar (Studio ID)

Druk

Brouwer Offset BV Utrecht

Aan dit nummer werkten o.a. mee

Bert Boelaars
Ingrid Cramer
Tom Janssen
Jac van den Oort
Chris Pennarts
Els van Thiel

Redaktiekommissie:

Peter Heisterkamp
Hans Martens
Bram Roozendaal
Marc Hermesen

Abonnement

Een jaarabonnement kost f 30,-.
Bel 030 - 318145 (toestel 28)
Leden van het Humanistisch Verbond
ontvangen het blad gratis. Zie achterin
dit blad

Advertentietarieven

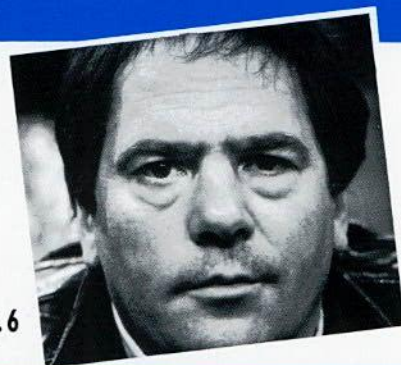
De tarieven van febr. 1988
zijn van kracht.
Op aanvraag verkrijgbaar

HET VOLGENDE NUMMER
VERSCHIJNT BEGIN
NOVEMBER. KOPIJ
DAARVOOR MOET UITERLIJK
15 OKTOBER IN HET BEZIT
VAN DE REDAKTIE ZIJN

IN DIT NUMMER:

ISCHA MEIJER

Ischa Meijer begint in oktober aan een nieuwe serie korte praatprogramma's die beurtelings door de Humanistische Omroep Stichting en de RVU tweewekelijks zullen worden uitgezonden. Ingeborg van Teeseling sprak met de presentator over z'n achtergronden en drijfveren ... pag. 6

PSYCHIATRISCH ZIEKENHUIS

Mieke Mathijse werkt in Duin en Bosch, een psychiatrisch ziekenhuis. Ze is daar humanistisch geestelijk verzorger. Ze is er vooral om rust te geven, om te kunnen én durven ingaan op fundamentele levensvragen. een moeilijk beroep op pag. 12

MILIEU, INDUSTRIE EN ENERGIE

Industrie en bedrijfsleven hebben ons land niet alleen voorspoed gebracht maar zijn ook grote verzuurders en leveranciers van afval. Dat moet anders. Dat kan ook anders. Deel 6 en 7 van de serie over het milieu op pag. 16

(INGEZONDEN MEDEDELING)

STICHTING
STEUNFONDS
PRAKTISCH
HUMANISME
OUDKERKHOF 11, 3512 GH UTRECHT
TELEFOON 030 - 322786
BANK C&E 69 97 13 889
GIRO 6168

Bespaar suksessierechten na uw dood,
door schenkingen bij leven,
die u bovendien extra belastingvoordeel
kunnen opleveren.

Denk daarbij aan **termijnen van lijfrenten**, die volledig aftrekbaar zijn. De voor de „overige giften” geldende minimum- en maximumgrenzen voor aftrekbaarheid zijn hierbij niet van toepassing. Voorwaarden voor volledige aftrek zijn wel: notariële akte, vastgestelde termijnen van minstens vijf jaar en de lijfrente moet ten gunste zijn van een ideële stichting (zoals het Steunfonds Praktisch Humanisme).

Voor meer informatie: Mevrouw M. v.d. Lans, medewerker Steunfonds (030-322786).

HUMANISTISCH RAADSVROUW GAAT NAAR GOLF

De Nederlandse fregatten 'Witte de With' en 'Pieter Florisz' zijn opgestoomd naar het Golfgebied om daar mee te helpen de crisis te bezweren, en als dat niet mocht lukken misschien ook om te worden ingezet in een oorlog tegen Irak. Situaties waarin veel wordt geleverd van mensen, en waar de geestelijke nood hoog op kan lopen. Op de fregatten varen daarom ook een vlootpredikant en een vlootaalmoezenier mee. In november zal het bevoorradingschip Zuiderkruis opstomen naar de Golf. Dan is het de beurt van de Dienst Humanistische Geestelijke Verzorging bij de Krijgsmacht (HGV) om vlootraadsvrouw Tineke Hundling mee te sturen.

Het is dan niet de eerste keer dat humanistische geestelijke raadslieden hun werk doen onder de dreiging van oorlog. Humanistische raadslieden waren een steun voor de Nederlandse militairen in Libanon toen die daar als onderdeel van de vredesmacht van de Verenigde Naties waren gelegerd. Maar dat trok een zware wissel op de kleine dienst. In tegenstelling tot de confessionele diensten die hun aantal geestelijk verzorgers mogen verdubbelen in tijden van oorlog, kent de HGV geen zogenaamde oorlogsbestemming die dat mogelijk maakt. Hoofdraadsmen Kees Roza: "We konden niet lan-

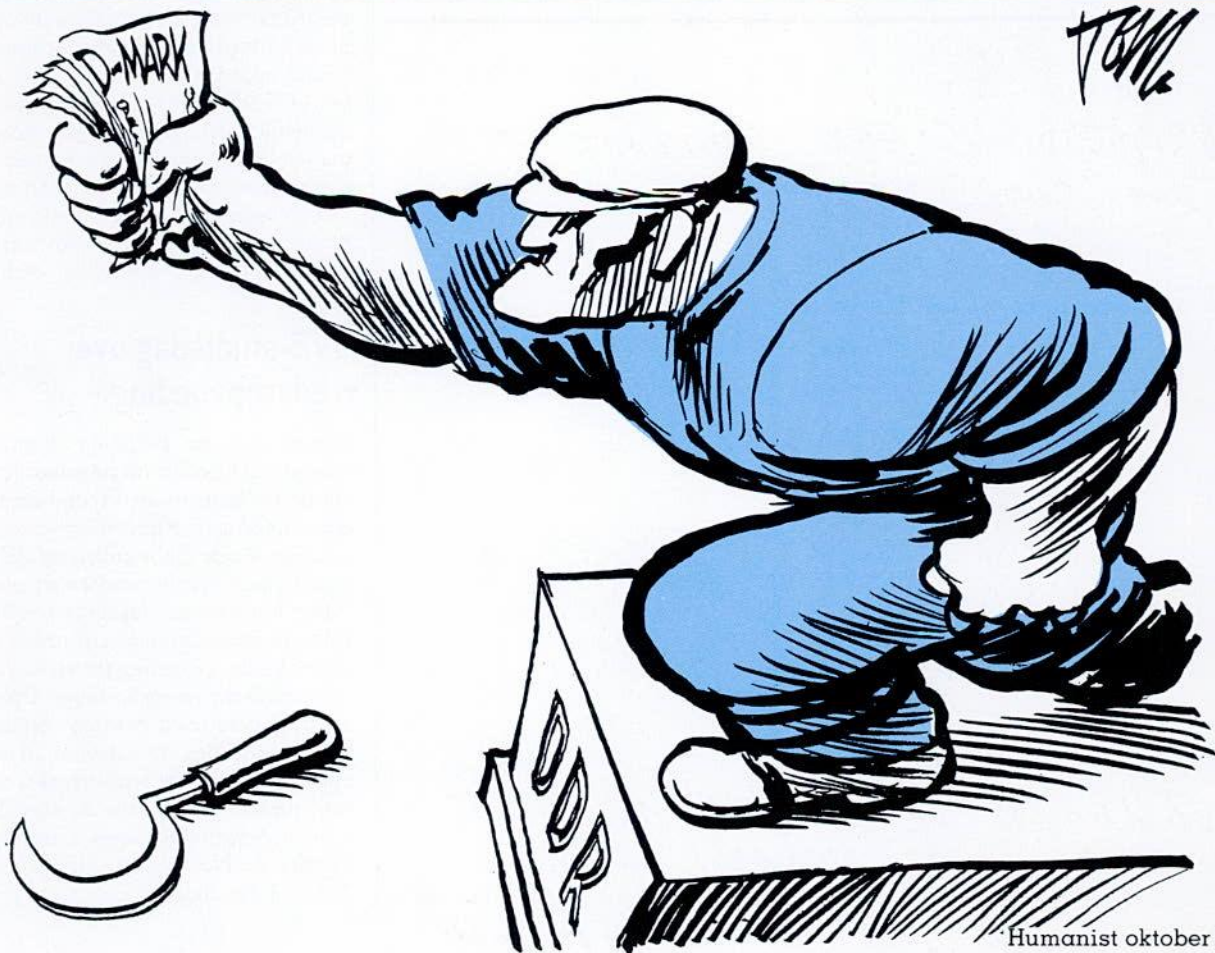
ger meedoen, al vinden we wel dat we er horen te zijn." Maar intussen is het aantal humanistische geestelijke raadslieden bij de krijgsmacht aardig uitgebreid. Zo waren er tot voor kort maar twee humanistisch geestelijk verzorgers bij de marine. Dat zijn er inmiddels vijf geworden. Kees Roza: "Daarom willen nu alsnog een oorlogsbestemming regelen voor de Dienst HGV. En dat is niet om op die manier de voorlopige uitbreiding van het aantal humanistische raadslieden definitief te maken, wat boze tongen wel beweren. Een oorlogsbestemming biedt een aantal praktische voorzieningen waardoor we onze verantwoordelijkheid kunnen waarmaken."

Humanistische geestelijke raadslieden horen er dus bij te zijn als Nederlandse militairen in een crisis- of oorlogssituatie terecht komen. Geldt dat voor elke situatie? Kees Roza: "Het gaat er niet om wat wij van een oorlog vinden. Of wij het eens zijn met de Nederlandse opstelling in de Golfcrisis of niet. Dat zijn politieke beslissingen. En in ons werk laten we onze politieke opvattingen erbuiten. Als onze cliënten met een oorlogssituatie krijgen te maken, hebben wij niet te kiezen. Dan horen we erbij te zijn om hen geestelijk bij te staan." En dat is waarom een humanistisch geestelijk verzorger afreist

naar het Golfgebied. Dat het raadsvrouw Tineke Hundling is geworden, komt omdat zij toch in het najaar op de 'Zuiderkruis' zou meevaren.

Inmiddels is van confessionele zijde de kritiek losgebarsten. De protestantse en katholieke geestelijke verzorging werken oecumenisch nog wel samen. Maar hoe moet het nu met de traditionele zondagsheiliging? En wie gaat er voor in het gebed als er enkel een 'humanist' aan boord is? En als er absolutie gegeven moet worden, staat de humanist toch met lege handen? Kees Roza: "wij zijn ruimdenkend in wat wij als geestelijk bijstand beschouwen. Maar voorgaan in godsdienstige rituelen hoort daar niet bij. Ik zie dit niet als een onoverkomelijk probleem. Misschien kan iemand die dringend behoefte heeft aan een aalmoezenier – of misschien juist aan een humanist – worden overgezet naar een ander schip. In Den Helder is het geregeld. Daar heb je nu 'Het Thuisfront', een samenwerkingsverband dat speciaal is opgezet voor de achterblijvers. Daar doet ook de humanistische geestelijke verzorging aan mee. Waarom zou dat in de Golf niet ook kunnen?"

Ingrid Cramer

Ten behoeve van de ondersteuning van het project „Commissioner for Human Rights” van de INTERNATIONAL HUMANIST AND ETHICAL UNION wordt gezocht naar een

erkend gewetensbezwaarde

De aan te trekken medewerker krijgt als taken:

- maken van beleidsnotities
- opstellen van correspondentie in het Engels met buitenlandse correspondenten
- verrichten van juridische recherche

Kandidaten dienen te beschikken over:

- bij voorkeur academische opleiding, doch minimaal een HBO-opleiding
- zeer goede Engelse spreek- en schrijfvaardigheid
- bij voorkeur kennis en ervaring met de mensenrechtenproblematiek, alsmede affiniteit met het humanisme

Gewenste datum indiensttreding: zo spoedig mogelijk. Schriftelijke sollicitaties binnen 14 dagen te richten aan de IHEU, Oudkerkhof 11, 3512 GH Utrecht, tel. 030-312155.

(Ingezonden mededeling)

VOORLICHTING OVER DRANKGEBRUIK MOET DOORGAAN

SINDS 1986 voert de overheid een actie tegen het overmatig alcoholgebruik onder de leuze: „DRANK MAAKT MEER KAPOT DAN JE LIEF IS”.

De Algemene Nederlandse Geheel-Onthouders Bond doet dit al sinds 1897.

EN HEEFT DRINGEND LEDEN, VOORAL JONGE LEDEN NODIG OM DIT WERK VOORT TE ZETTEN. IN HET BELANG VAN DE VOLKSGEZONDHEID EN HET ALGEMEEN BELANG MOET DEZE VOORLICHTING DOORGAAN.

GEEF U OP ALS LID of vraag inlichtingen bij: L.J.C. Weijs, Krispijnseweg 155, 3314 KD Dordrecht. Tel. 078-137526.

VRIDHEID IS EEN KOSTBAAR GOED
DAT SNEL BEDERFT

VANDAAR DAT WE HAAR
LIEVER IN DE IJSKAST ZETTEN

Anke

Hulpverlening aan naaste verwanten van vermiste personen

Jaarlijks verdwijnen duizenden mensen op onduidelijke wijze uit hun omgeving door een misdrijf, een ongeval of een vlucht. Soms komt de vermiste persoon niet meer terug, blijft onvindbaar; spoorloos zonder enige verklaring. Volgens een recente schatting gaat het in Nederland jaarlijks om enkele tientallen spoorloze verdwijningen. De naaste verwanten van vermiste personen blijven vertwijfeld achter. Wat is er gebeurd? Leeft hij/zij nog? Wat kan de politie doen? Hoe had ik dit kunnen voorkomen? Kan of mag je na jaren afscheid nemen? Het lijkt een rouwproces zonder einde.

Uit de samenleving krijgen wij signalen dat dit niet alleen voor de achterblijvers een ernstig probleem is. Voor degenen die geconfronteerd worden met de problematiek van de achterblijvers, zoals geestelijk raadsleden, pastoraal medewerkers, politie, huisartsen en hulpverleners, is dit een zware belasting. Er is weinig kennis en ervaring over verwerking en opvang beschikbaar waar men op terug kan vallen.

De Landelijke Organisatie Slachtofferhulp (LOS) wil de ervaringen van de verschillende betrokken hulpverleners bundelen en de complexe emotionele, sociale en juridische problemen van de achterblijvers nader verkennen. De LOS organiseert daarom, in het najaar een studiedag om de ervaringen en de behoeften van de betrokkenen te inventariseren en uit te wisselen. Hulpverleners die met deze problematiek worden geconfronteerd en behoefte hebben aan ondersteuning, kunnen contact opnemen met het Instituut voor Psychotrauma.

De LOS wil graag in contact komen met geestelijk raadsleden, die met deze problematiek in aanraking zijn gekomen. Wij verzoeken hen schriftelijk of telefonisch contact met ons op te nemen: Landelijke Organisatie Slachtofferhulp, Postbus 19150, 3501 DD Utrecht. Tel.: 030-340116.

HVB-studiedag over vredesopvoeding

Samen met de Belgische humanistische werkgroep Conflictstudie houdt het Nederlandse Humanistische Vredesberaad (HVB) een studiedag over het onderwerp vredesopvoeding. Beide clubs zullen op die dag een tekst komen over het onderwerp met de titel 'Meer kanten van dagelijks werk'. Hierin zullen de maatstaven aan de orde komen die spelen bij de opvoeding tot vrede vanuit een humanistische levenshouding. Op deze dag zal over deze tekst worden verdergepraat. Belangstellenden die zich voor 10 november opgeven, krijgen de ontwerp tekst toegezonden, plus de vragen die de opstellers nog hebben. Schriftelijke opgave is mogelijk bij Mettha de Nachtegaal, Herikebrink 103, 7544 ET Enschede.

HOM doet opnieuw onderzoek naar mensenrechten in Midden-Amerika

Van 29 september tot 13 oktober gaat een HOM-delegatie naar Midden-Amerika om evenals in 1984 en 1986 onderzoek te doen naar de mensenrechtensituatie. Daarnaast oriënteert de delegatie zich op het beleid van de Verenigde Staten ten aanzien van Midden-Amerika. Het HOM heeft de delegatie zo samengesteld dat het rapport een belangrijk rol kan vervullen in de publieke en parlementaire discussie over het Nederlandse en Europese Midden-Amerika beleid.

Een van de redenen voor dit hernieuwde initiatief is dat het HOM een duidelijk inzicht wil krijgen in de veranderingen die zich in Midden-Amerika en in het VS-beleid aftekenen. De delegatie zal zich, mede basierend op de ervaringen van de eerdere missies in 1984 en 1986, een beeld kunnen vormen van de ontwikkeling van enerzijds politieke en burgerrechten en anderzijds de economische en sociale rechten over een langere periode. In 1986 concludeerde de HOM-delegatie: 'Verkiezingen alleen leiden nog niet tot verbeteringen op het gebied van mensenrechten. Evenmin hebben de verkiezingen oplossingen kunnen bieden voor de conflicten in Midden-Amerika'. Sindsdien heeft het HOM regelmatig contact met vertegenwoordigers van mensenrechtenorganisaties. Op grond daarvan verwacht het HOM nog steeds geen wezenlijke verbeteringen te zullen aantreffen. Toch is er het nodige veranderd in de regio. Na vele jaren is in verschillende landen het eind van de gewapende conflicten in zicht. In Nicaragua stoppen de door de Verenigde Staten gesteunde contra's hun gewapende strijd tegen de Sandinisten na de verkiezingen. In El Salvador is na tien jaar burgeroorlog duidelijker dan ooit dat geen van de partijen in staat is de oorlog op afzienbare termijn te winnen. De Verenigde Staten oefenen druk uit op de regering van El Salvador door een halvering van de militaire

hulp, zodat via de inmiddels gestarte onderhandelingen te komen tot een politieke oplossing van het conflict naderbij valt te brengen.

Het politieke perspectief in het vredesproces in Midden-Amerika betekent mogelijk ook een nieuw perspectief voor respect voor mensenrechten. Tegen deze achtergrond is het van belang te onderzoeken hoe een basis kan worden gelegd voor respect van mensenrechten en een rechtvaardige economische en sociale ontwikkeling. In 1986 constateerde de HOM-missie in Honduras een verbetering in de mensenrechtensituatie sinds het vertrek van generaal Alvarez in 1984. Helaas zijn de positieve verwachtingen ten aanzien van Honduras van enkele jaren geleden geen werkelijkheid geworden.

Volgens de mensenrechtenorganisatie CODEH vonden er de laatste vijf jaar meer dan 50 verdwijningen plaats en enkele tientallen politieke moorden. Er is dan ook alle reden om opnieuw aandacht te schenken aan de mensenrechtensituatie in dit land. Een nieuw aspect is de specifieke aandacht voor de situatie van de vrouw in Midden-Amerika. Dit is een speciaal aandachtspunt voor de HOM-delegatie. De schendingen van rechten van vrouwen - in Midden-Amerika iets meer dan de helft van de bevolking - vraagt om specifieke aandacht en dient integraal onderdeel te zijn van een positief mensenrechtenbeleid.

De delegatie zal zich op zijn taak voorbereiden door bestudering vooraf van het beschikbare schriftelijke materiaal, zoals rapporten van mensenrechtenorganisaties in de betrokken landen, internationale rapporten en rapporten van vergelijkbare missies.

De universiteit als cultuurdraagster

Op 3 september vond in de Janskerk in Utrecht de opening plaats van het academisch jaar van de Universiteit voor Humanistiek. De opening stond in het teken van de culturele functie van de universiteit, met name door de rede van de rector D.J. van Houten. Hij betoogde dat een bedrijfseconomische optiek aan een universiteit zeker niet gemist kan worden, maar dat moet ook gelden voor de cultuuroverdracht omdat dat één van de kerntaken is van een universiteit. De Universiteit voor Humanistiek, als gegrondvest op humanistische beginselen, kan deze uitdaging natuurlijk helemaal niet uit de weg gaan. Van Houten: 'wat wij nastreven is wetenschap met een menselijk gezicht.' Verder wil de universiteit niet bekend staan als een bolwerk van betweters. Van Houten: 'Het is niet aan de universiteit te formuleren wat humanistisch is, hoe geestelijk werk moet worden ingericht, wat studenten van een of ander moeten vinden. Eigen oordeelskracht en respect voor de ander moeten in de dialoog worden samengevoegd.'

Nieuw nummer Humus verschenen

Zo'n vier keer per jaar verschijnt Humus, het kaderblad van het Humanistisch Verbond. Sinds kort is het septembernummer verkrijgbaar. Het lijkt er op dat het blad - vooral bestemd is voor al diegenen die als vrijwilliger actief zijn - meer in z'n functie groeit van een blad dat veel en kort informatie geeft over wat er in de vereniging gebeurt. In dit nummer brengt HV-directeur Joost de Vries de lezer op de hoogte van de vorderingen over de koersbepaling van het HV, de als kritisch bekend staande afdeling Den Haag/Wassenaar gaat de barricaden op, een verslag van de IHEU-conferentie in Brussel, informatie over de kandidaatsstelling van hoofdbestuursleden en vele puntige aankondigingen van activiteiten de komende maanden. Dit nummer van Humus is gratis verkrijgbaar: tel. 030-318145.

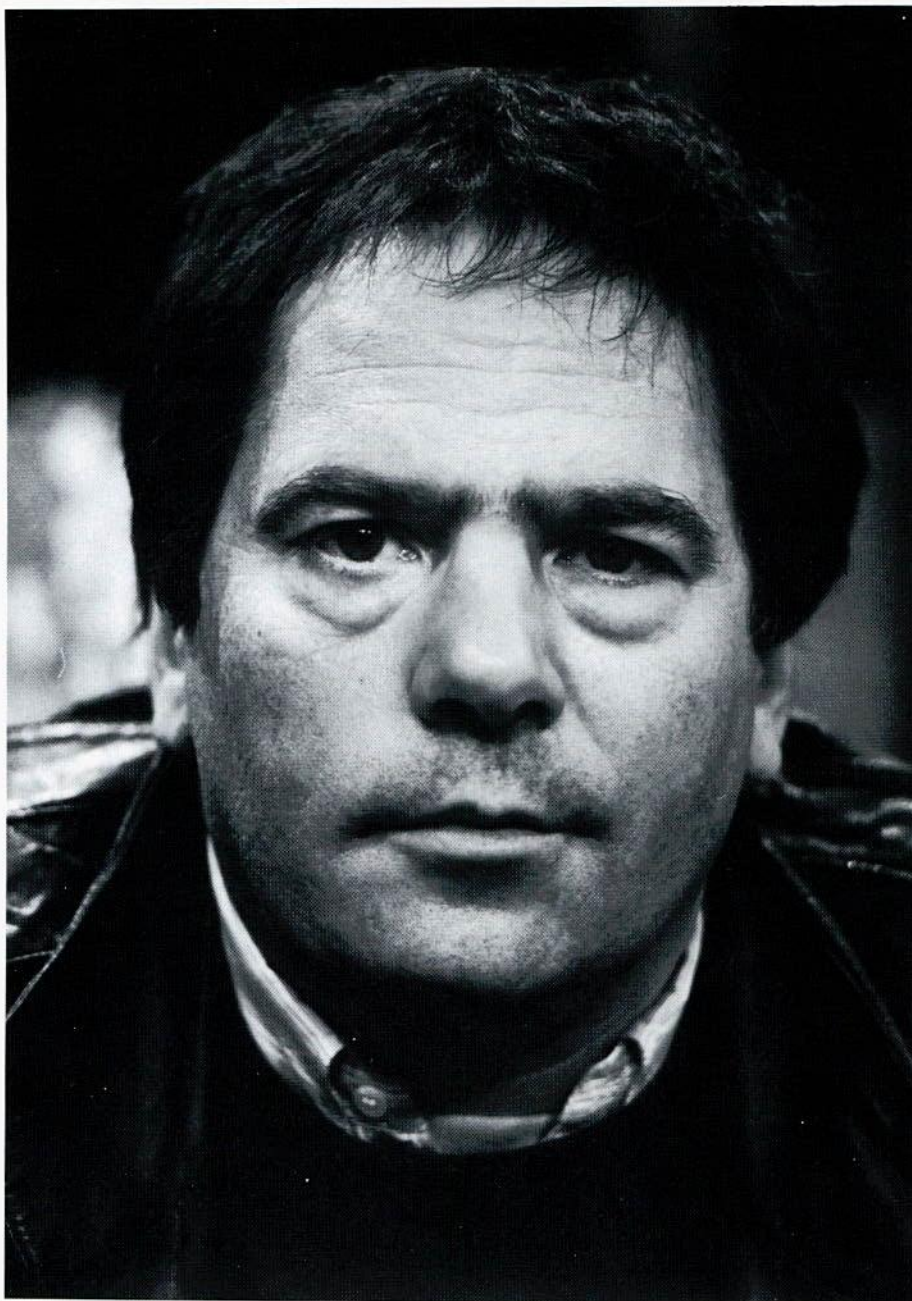
HUMUS
KADERBLAD VAN HET HUMANISTISCH VERBOND
ARGANG 4 • NUMMER 2 • SEPTEMBER
Humanist oktober 1990 5

OVER
WRAAK, SCHULD
EN DE BALANS

Als er een credo is in Ischa Meijer's journalistiek is het wel het ontmaskeren van de leugenaar. Mijn eisen zijn wat minder hoog. Ik luister en doe een poging tot vertalen. Want ook een leugen zegt iets over de waarheid. En anders klinkt ie in ieder geval goed. Zeker in dit geval.

Aan de lezer het onderscheid.

De dag voor het eerste interview valt mijn rechterarm uit; verlamningsverschijnselen, pijn. Later zal Meijer zeggen dat dat vanuit de psycho-analyse duidelijk verklaarbaar is: „Je bewondert me. Denkt: zo goed zal ik nooit kunnen schrijven. Daarom geeft je schrijfarm het op.” Een tikje arrogant misschien, maar gezegd vanuit een heldere blik. Want zeker ondervraag ik deze keer mijn grootste journalistieke held. Angst. Zo wurgend dat de eerste keer zelfs de routine het laat afweten.

ISCHA MEIJER: VAN EEN HONDS JONGETJE TOT DE DIKKE MAN

door Ingeborg van Teeseling

„Toen ik acht was”, zegt hij, „was ik een intellectueel. Ik kon hebreeuws en een beetje aramees lezen. Ik vertaalde teksten uit de Torah. Zoals elk slim joods jongetje geacht wordt te doen. Toen heb ik geleerd wat de schaduwkant is van het intellectueel zijn. Kennis, feiten. Een te zware last. Drukkend, onleefbaar. Niet leuk.”

De typering

Mijn naam is Izzy M. Geen typetje, maar wel een karaktertje. Wel fladderig, maar niet gewiekst. Wel een beetje ontduikend, maar weinig gehaaid. Een beetje bevlogen, maar niet zweverig. Een beetje bescheten, maar geen stront. Mijn naam is Izzy M. Ik ben beter, maar jullie zijn echter. (theater-teksten)

Snelle, uiterst associatieve prater. Van journalistiek via vaders naar geslagen worden in drie minuut vier. Geen grappen, wel humor. Lichte irritatie als je de lijn kwijtraakt. Onbenulligheid, daar heeft hij een hekel aan.

Hij wordt geboren in 1943, geen aange-naam uitgangspunt voor een joods jongetje. Volgt het kamp, samen met z'n moeder. Het kamp waarover hij later in een poging tot analyse zijn eerste hoofdredacteur W. L. Brugsma zal citeren: Het concentratiekamp is het uiterste concentraat van de menselijke samenleving. Een sociaal model dat tot het alleressentieelste is teruggedrongen. Wat is de SS? De SS is God.

Na de oorlog hebben Meijer's ouders moeite met het hervinden van hun rust. Een zwerftocht volgt. Amerika, Amsterdam, Paramaribo en weer Amsterdam. Waar vader leraar is, maar toch vooral schrijver-historicus en moeder haar geheime wens om actrice te worden moet inleveren voor de drie kinderen en de poging tot carrière van haar man. Oudste zoon Ischa maakt vertalingen uit de vijf boeken Mozes, „een vlekkeloos vertoon van gehoorzaamheid jegens mijn vader”, schrijft hij in 1974 in „Brief aan mijn moeder”, waarin hij een poging doet de benauwenis van zijn opvoeding te snappen.

Het uitgangspunt

Het is zaak mij voortdurend in de rol van underdog te bewegen. Dit garandeert dat ik niet zal falen, het dwingt de ander tot mededogen en een beschermende houding. Echter, diep in mij brandt een meedogenloze ambitie. Ik ben, zoals alle martelaren, een hoogmoedig mens. (Uit: „Een rabbijn in de tropen”)

„Ik kon vroeger als kind mensen heel driftig maken. Ik kan me een leraar Grieks herinneren, een ongelofelijk pedante man. Had iemand een mooie vertaling ingeleverd, zei hij: „O, dat vind ik prachtig, ik... als dichter.” Dan viel ik slap van het lachen in het gangpad. Woedend kon ik mensen maken.”

„Dat kun je toch nog?

„Ja maar niet meer zo puur, zo echt. Jammer.

Ik sprak laatst een kennis, een meisje dat mij ook als kind al kende. Ze hadden aan haar gevraagd hoe die Ischa nou was vroeger, waarop ze antwoordde: „dat was geen jongetje, dat was een donderwolkje”. Zie je het voor je? Een beetje gemeen. Afwachten.”

WRAAK

Ik werd zo gesard door mijn vader dat ik getraind was in ruzies, conflicten. Die man had zes jaar geschreven aan een biografie over Willem Antonie Paap, een Tachtiger. Zo'n biografie, ook een slechte zoals deze, kost natuurlijk een deel van je leven. En hij had een moordende manier van werken; hij dicteerde mijn moeder. Dus die was er ook nooit. Je begrijpt, niet zo gezellig. Kommer-vol, geen thee.

Na zes jaar komt het eerste exemplaar binnen. Een plechtig moment. Pa legt het op tafel. Ik vraag of ik het even mag inkijken. Voorzichtig, want ik mocht nooit aan zijn boeken komen. Ook weer zoiets. De man had duizenden boeken, maar ik mocht er nog niet eens naar wijzen. Maar goed, dit mocht. Even. Ik sla dat boek open en zeg direct: „in de eerste zin staat een taalfout.” Mijn vader kijkt, gelooft me niet, maar ziet dat ik gelijk heb. Zelden zal iemand zo'n sadistische glimlach hebben afgegeven als ik toen: wraak over zes jaar.

Een paar weken later komt er een hele slechte recensie van Gomperts in Het Parool, paginagroot. Nogal retorisch gesteld, allemaal vragen. „Wie zou durven dit te doen, wie zou durven dat te doen?” Met als laatste zin: „Meijer, Meijer durft!”

Geen prettige recensie. Mijn vader kon die

Ik werd zo gesard door mijn vader dat ik getraind was in ruzies, conflicten

nacht niet slapen. Naar de WC, terug in bed, weer opstaan. Ik genoot. De volgende ochtend staat ie gebroken op, wacht even boven aan de trap; ik loop 'm fluitend voorbij en zeg niks. Als ik beneden ben, kijk ik omhoog en zeg: „Niet zo'n leuk stuk, he pa?” De man blaast zich op en roept: „ik kom naar je toe om je dood te slaan!” Waarop ik eroverheen: „Meijer, Meijer durft!” Ik zie 'm nog voor m'n ogen ineens schrompelen. Toen was ik veertien.”

Sloeg hij nooit?

„Eén keer. Heel hard, echt niet meer normaal. Zwiepen en doorgaan. Ik raak er nog ontroerd van als ik erover praat. Ik herinner me dat ik een kop Nescafe in m'n hand had, in zo'n gebloemde beker. Die heb ik naar zijn hoofd gegooid. Op een haar na miste die 'm. De volgende dag gebeurde het weer. Toen was het een mes.”

Was hij geschrokken dat hij sloeg?

„Nee, ik denk dat hij me dood wilde hebben. Echt. Ik denk dat mijn vader het heel

vervelend vond dat ik bestond. Dat vond hij van mijn broertje en zusje ook, maar die clashes kwamen pas later, toen ik het huis uit was. Kijk, die mensen hielden helemaal niet van kinderen. Ze waren sowieso niet gebouwd op leuk omgaan met anderen. Maar je kreeg nou eenmaal nageslacht, dus daar zat je aan vast. De druk van de maatschappij. Wie geen kinderen had was zielig. En bij mijn ouders was het natuurlijk ook compensatie voor allen die er niet meer waren. Ik snap dat wel, heb dat zelf sterk. Snel een hoop koters maken, het Volk weer op peil brengen. Ik vind het heel leuk dat ik een kind bij een joodse moeder heb. Prettig idee. Mijn joodse dochter, dat is toch iets anders dan mijn niet-joodse zoon. Ik voed 'r ook vrij traditioneel op, wil dat ze weet dat ze joodse is. Je ziet het veel hè, mensen van mijn generatie die tien, veertien kinderen hebben. Begrijpelijk, maar natuurlijk wel catastrofaal. Niet alle dingen die je snapt zijn een zegen, zal ik maar zeggen. Mijn ouders... ze vonden ons voornamelijk lastig, vervelend. Een handicap.”

Waarom namen ze dan geen kindermisje? Geen geld?

„Jawel, geld genoeg. Maar zo ging dat niet in de jaren '50. Mijn vader was leraar. We woonden in een eengezinswoning. Leefden zuinig: mariakaakjes, amper een eigen kamertje. Benauwd. Wat niet hoefde, want mijn vader verdiende goed aan een leerboek dat hij geschreven had en ik denk dat ze ook een grote erfenis gekregen hadden. Maar het was not done om dat te laten zien. Angstige, onmaatschappelijke mensen. De enige reden dat mijn vader wilde dat ik het diploma

haalde, was omdat ik dan later pensioen kon krijgen. Kostscholen, daar dreigden ze wel mee. Maar de eer stond dat in de weg.”

BANG VOOR ALLES

„Ik vind het eigenlijk onbegrijpelijk dat ik geen zelfmoord heb gepleegd. Heel wonderlijk. Ik denk dat mijn nieuwsgierigheid me uiteindelijk toch gered heeft. Maar de depersonalisatie was groot.”

Waarom ben je niet weggelopen?

„Waarheen? Er was niemand. We hadden geen familie, geen vrienden. En ik was bang voor alles. Ik kon door mijn depressie nauwelijks lopen. Viel steeds om, was altijd duizelig, ik kon nauwelijks lezen. Angst, geen vertrouwen in mezelf. Daardoor had ik wel een fenomenaal geheugen. Daar heb ik mijn eindexamen mee gehaald. Gewoon feiten stampen. Ik leerde alles uit mijn hoofd. In het begin van mijn journalistieke carrière kon ik negen uur gesprek woordelijk onthouden. Zeer benauwend voor de geïnterviewde.

Wat ik wel wist, was dat ik kon schrijven. Mijn vader vond dat vreselijk. Iemand anders in de familie die kon wat hij kon! Op m'n dertiende stuurde ik columns naar het Haarlems Dagblad. Gewoon tien in een enveloppe, waarvan er dan twee geplaatst werden. En daar een routine van maken. Ik weet nog dat ik mijn geld kwam halen. Zeventwintigvijftig per stukje. Eerst werd ik er niet ingelaten door de portier. Na eindelijk heen en weer getelefoneer kwam er een redacteur. Die zich kapot schrok. De columnist was een kind! Zie je het voor je? De vijftiger jaren, kinderen werden absoluut niet serieus genomen. Toen naar de kassier. Die arme man verdiende waarschijnlijk datzelfde bedrag per week. En dat ging zo maar door. Jarenlang kwam ik drie, vier keer per maand mijn geld halen. Die mensen werden gek! Heel amusant, ja.

Dus ik wist wel dat je met schrijven geld kon verdienen. Wist dat het een mogelijkheid was. Maar dat gaf niet genoeg vertrouwen om weg te lopen, voor mezelf te beginnen. Vergeet niet, ik ben vanaf mijn twaalfde tot mijn vijfendertigste depressief geweest. Echt diep wanhopig. Donker zonder lichtpunten. Ik ben zelfs twee keer bijna vervuild. Kon niet voor mezelf zorgen. Later heb ik wel fantasieën over vluchten gehad. Maar nooit de moed. Nu heb ik spijt. Ik had het wel moeten doen, ondanks depressies en ziekte. Alles beter dan de grote verstikking."

DE DIKKE MAN

Toch wordt Meijer pas op z'n drieëntwintigste echt journalist en bouwt daarin in rap tempo een reputatie op als meedogenloos verslaggever. Zelf noemt hij zich „een goed journalist met een gepaste harteloosheid". En zegt hij: „Het leven is een grote bandrecorder die altijd aanstaat."

Volgen verhalen, vooral interviews, in Het Handelsblad, Parool, De Volkskrant, De Haagse Post en Vrij Nederland. En boeken als Een rabbijn in de tropen, Brief aan mijn moeder, Hoeren, Interviewen voor beginners en Gekgemaakt in het huwelijk.

Na vijftien jaar stort hij zich ook op het theater. Speelt in televisie- en bioscoopfilms, schrijft toneel en reist met eigen voorstellingen zingend, acterend en vertellend het land door. Nu laat hij het theater tijdelijk voor wat het is, schrijft wekelijks interviews voor De Nieuwe Revu, maakt „Een uur Ischa" voor de VPRO-radio, is televisiepresentator bij het HV en de RVU en concentreert zich voornamelijk op De Dikke Man, een wekelijks feuilleton op de achterpagina van de NRC. „Waarbij het nog maar de vraag is, of de rib-eye an sich beter zou smaken dan de betere rib-lap die net zo bereid wordt als die rib-eye", zei De Dikke Man, en voelde zich een beetje duizelig worden. Niemand begrijpt mij, dacht hij; en misschien is dat maar beter ook.

Het vak

Al mijn interviews gaan over het interviewen zelf. De persoonlijkheid van de interviewer is het enige dat telt. De realiteit van het interview wordt in principe gedik-

Er zijn twee vreselijke dingen in het leven. Afscheid van de god van je jeugd en afscheid van je ouders terwijl ze er nog zijn

teerd door wetten van fictie. (Uit: Interviewen voor beginners)

De eerste keer dat ik mijn collega interview gaat vakmatig alles fout. Angst maakt dom. Maar dat wil nog niet zeggen dat ik geen aangename middag heb, want het kijkspel is van hoog nivo. Bij elk draadje shag dat ik laat vallen, staat Meijer onmiddellijk klaar met stoffer en blik. Zorgelijk zegt hij dat hij eigenlijk wel blij is met zijn kleine huisje, omdat meer ruimte niet bij te houden zou zijn. Schoonmaaktechnisch.

Om het kwartier krijgt het gesprek een min of meer logische pauze, omdat er dan nodig moet worden gekeken of de kippe-soep al getrokken is. En een half uur praten we of er nou koriander of kruidnagel bij moet. Amsterdam op een maandagmiddag. Een mini-atuurtje van neurose en huiselijkheid.

„Het grote probleem met mijn soort gevallen is dat de loyaliteit jegens de ouders heel groot is. Je kunt ze niet in de steek laten, je moet de Kop van Jut blijven. Je moet dienen. Lees het maar na in „Brief aan mijn moeder". Niet dat ik het begreep toen ik dat boek schreef, maar het heeft wel deuren geopend voor alle psychiatrie op dat gebied. En daarmee heb ik weer mijn schuld gedaan."

Heb je die schuld nu ingelost?

„Ik las pas een stukje van Jan Kuitenbrouwer, in de nieuwe HP/De Tijd. Hij schrijft: „De Holocaust is een vrijbrief voor onheb-

belijkheid en opdringerigheid waar ik erg tegen ben. Er zijn mensen die vinden dat als je een oorlogstrauma hebt, dat je dan een gesprek mag monopoliseren en dat je anderen er tot diep in de nacht de geuw-honger mee mag bezorgen."

Toen ben ik zo kwaad geworden. Ik wilde de krant een proces aandoen, zo boos was ik. Niet gedaan uiteindelijk. Ik zag mezelf alweer naar de Anne Frankstichting sjokken, delibereren met de rechter. Nee. Ik sla 'm gewoon in elkaar.

Dus: heb ik mijn schuld ingelost? Goeie vraag. Antwoord: weet ik niet. Ach, dingen slijten. Denk je niet? Mijn leven is steeds leuker geworden. Daar gaat het om. Ik heb een grote wil tot overleven. Ben na mijn veertigste van een heel negatieve, hondse jongen veranderd in De Dikke Man. Iemand die nadenkt over veranderen. Wel wat triestig, maar niet meer mokken."

De wereld

De samenleving zoals die is in al haar onwrikbaarheid: het voortdurend gevecht tussen de instituties enerzijds en de dolgedraaide enkeling daartegenover; tussen machthebbers aan de ene kant en rebellen ertegenin; tussen fantasieloze angst en de moed van ongebreidelde creativiteit; tussen een vantevoren vastgelegd scala van begrippen en individuele anarchie; tussen het-je-erbij-neerleggen en de onmacht der opstandigen. Men wordt permanent voor de keuze gesteld: hoor ik erbij of niet? Knagende ongerustheid. (Keefmanlezing, 1988)

Heb ik mijn schuld ingelost? Weet ik niet

Foto: Kippa

„Er zijn twee vreselijke dingen in het leven. Afscheid van de god van je jeugd en afscheid van je ouders terwijl ze er nog zijn. Het is zo'n tragisch lot om je ouders niet te zien, om in oorlog met ze te zijn. We zitten in een mat-situatie. Geen van de kinderen spreekt ze nog. Dat is bijna ondragelijk. Een wond in je ziel. Waar je niet te veel over moet nadenken. Wat je moet accepteren, anders ben je doorlopend heel verdrietig. Verdringing is prachtig. Het verdriet wordt een met jezelf, je groeit samen met je makke.

Weet je waar ik niet mee kon leven? Met het jarenlang afgesloten zijn van mijn dochter. Daar is pas sinds twee jaar verandering in gekomen. Dat niet zien, daar ging ik dood aan. Gestold verdriet. Dat viel niet te torsen, daar kon ik me niet mee verzoenen. Ik voelde me zo hol, zo niks. Weggemaakt. Nog een keer.

Rouwen door het leven heen, dat vind ik heel interessant. Altijd afscheid nemen, verlaten worden, zelf weggaan, bevriezen, angst, belasting. Ik kwam vanmiddag een man tegen wiens zoontje heel ziek is. „Ik wordt almaar armer”, zei hij”.

MOE GESTREDEN

„Ik heb heel lang geen boeken willen hebben. Ging de straat op met al mijn geld op zak en mijn paspoort bij me. Vertrouwde niemand. Door de stad liep er toen een mannetje. Een klein mannetje met een grote koffer. „Dat ben ik”, dacht ik, „zo word ik.” Dat zei ik eens tegen mijn toenmalige vriendin en die begon te huilen. En van de ene minuut op de andere was het over. Ik was dat mannetje niet meer.”

Ze maakte je vrij.

„Ja, nee. Kom zeg, doe niet zo dramatisch. He gebeurde gewoon. Zo gaat dat tussen mensen. Jij wilt alles zo veelbetekend maken. „Life is as measurend by coffee-spoons”, zoals T. S. Eliot zei. Wil je koffie, wil je thee, zullen we een borreltje gaan drinken? Dat is in wezen wat het is. En al die dingen die erbij komen zijn literatuur. Leuk, maar aanstelleritis; onecht. Je kunt het nog geloven, maar het is niet waar. De balans, daar gaat het om. Ik heb mijn passies op papier en niet meer in het leven. Die allesverterende verliefdheid? Uren wachten onder de klok tot ik weer naar Haar mocht? Daar werd ik heel depressief van. Ik brengt het niet meer op. Ik ben moe gestreden. Ik wil alleen nog gezellig en leuk. Ik ben murw, als er ruzie gemaakt wordt ga ik weg. Zoals je kunt verdringen, kun je ook weglopen.

De depersonalisatie die bij echte depressie hoort, wil ik niet meer. Luister. Ik had ooit een gesprek met Simon Carmiggelt. Toen vroeg ik: „Wat mis je nu je niet meer drinkt?” En hij zei: „De katers”. Want daarin ben je gedepersonaliseerd. Je ziet sneller, formuleert sneller en je denkt sneller. Voor mensen die creatief zijn is het vaak een zegen. Maar het is ook heel drukkend, omdat je dingen ontkent, niet wilt zien. Je staat buiten jezelf, buiten het leven.

Ik vraag me wel eens af of ik gelukkiger zou

Foto: NOB

Het is je plicht als intellectueel om te publiceren. Een zedelijke plicht, een opdracht in het leven

zijn als ik niet zo ontzettend alleen was. Of balans zou helpen. Begrijp je wat ik bedoel?

Weet je wat ik het interessantst vind? Een intellectueel zijn. Om met je intellect dingen te bekijken, maatschappelijke structuren bloot te leggen en daar eigenwijs je mening over te geven. Dat vind ik een mooie status.

Zo iemand als Henk Hofland. Een aardig stukje maken, een gedachte formuleren en daar mooi over schrijven. Daar gaat het over. Ik ben op de wereld om stukjes te tikken. Al het geklets over mijn ouders ten spijt. Het is je plicht als intellectueel om te publiceren. Een zedelijke plicht, een opdracht in het leven. Daar ben je voor. Dat is je functie. Je talenten gebruiken.” ■

HUMANISTISCH VERBOND

Het Hoofdbestuur van het Humanistisch Verbond roept sollicitanten op voor de vakature van een

RAADSMAN/RAADSVROUW

bij de Dienst Humanistisch Geestelijke Verzorging bij de krijgsmacht. Deze functionaris wordt op voordracht van het Humanistisch Verbond benoemd door de Minister van Defensie. Genoemde dienst telt momenteel 31 raadsleden, waarvan er 27 werken in rayons verspreid over Nederland en West-Duitsland en 4 in Zeist (Bureau Hoofdraadsman en vormingscentrum Coornherthuis).

Taak:

- individuele begeleiding in het persoonlijke vlak
- vormingswerk met groepen in de zgn. GV-uren en in het vormingscentrum
- voorwaardenscheppend werk in het structurele vlak, veelal voortvloeiend uit a en b en o.m. plaatsvindend in multidisciplinaire overlegorganen.

Vereisten:

- humanistische levensovertuiging
- leeftijd van plm. 30 t/m 39 jaar (deze laatste grens is een eis van Defensie i.v.m. leeftijdsontslag bij 55 jaar)
- een gerijpte persoonlijkheid voor dit veeleisende werk. Daarbij gaat de voorkeur uit naar mensen van academisch of daarmee vergelijkbaar niveau en een aantoonbare beroepservaring in vormingswerk en de omgang met mensen in knelsituaties
- goede mondelinge en schriftelijke uitdrukkingsvaardigheid
- organisatorische kwaliteiten
- incasseringsvermogen
- bereidheid tot standplaatswisseling, waarbij een plaatsing in de BRD niet uitgesloten mag worden
- bezit van, of bereidheid tot studie voor het diploma geestelijk verzorger van het Humanistisch Opleidingsinstituut te Utrecht
- bezit van rijbewijs
- goede gezondheid.

Salariëring:

afhankelijk van leeftijd en aantal dienstjaren tussen f 3847,- en f 8319,-.

Indiensttreding: per 1 mei 1991.

Een informatiepakket is te verkrijgen bij het Bureau Hoofdraadsman op onderstaand adres.

Sollicitaties (bij voorkeur getypt) dienen een curriculum vitae te bevatten en een persoonlijke motivering m.b.t. het werk als humanistisch geestelijk verzorger bij de krijgsmacht. Zij kunnen tot uiterlijk 3 november a.s. worden gezonden aan de Sollicitatiecommissie t.a.v. de hoofdraadsman drs. K.S. Roza, bureau Hoofdraadsman, Oranje Nassaulaan 71, 3708 GC Zeist, tel. 03404-14436.

(Ingezonden mededeling)

De HUMANISTISCHE OMROEPSTICHTING is een werkstichting van het Humanistisch Verbond, een organisatie op levensbeschouwelijke grondslag.

Per week maken we een half uur televisie en drie radioprogramma's verdeeld over twee uur, meest documentaires maar ook reportages, hoorspelen en (literaire) portretten. Wij zoeken ter versterking van de kleine radioredactie een

REDACTEUR/PROGRAMMAKER RADIO (m/v)

Tot zijn/haar taken behoren:

- het zelfstandig maken van radioprogramma's
- het mede ontwikkelen en uitvoeren van redactiebeleid
- het begeleiden van freelancers

Ruime radio-ervaring als programmamaker is een vereiste. Wij hechten eraan, dat programma's zich kenmerken door degelijk vakmanschap en oorspronkelijkheid, zowel in inhoud als in vormgeving. Daarbij zijn wij eerder geïnteresseerd in het waarom (de achtergrond) dan in het hoe (de waan van de dag).

Flexibiliteit en veelzijdige inzetbaarheid zijn een voorwaarde.

Van kandidaten wordt verwacht dat zij bereid zijn de beginselverklaring van het Humanistisch Verbond te onderschrijven.

De arbeidsvoorwaarden worden bepaald volgens de CAO voor Omroep personeel. Salariëring naar leeftijd en ervaring in klasse 10 (max. f 5.069,70 bruto per maand), doorgroei naar klasse 11 is mogelijk.

De mogelijkheid van een 80% invulling is bespreekbaar.

Nadere informatie: Rina Spigt, eindredacteur Radio, telefoon 035-284689.

Schriftelijke sollicitaties kunt u tot 10 oktober a.s. richten aan de Humanistische Omroepstichting, t.a.v. mw. A. van der Rijst, personeelsfunctionaris, Postbus 135, 1200 AC Hilversum.

Rob Tielman houdt Socrateslezing 1990

Op dinsdag 11 december zal de jaarlijkse Socrateslezing plaatsvinden. Dit keer zal de oud-voorzitter van het HV Rob Tielman deze houden en ingaan op de kritiek op het humanisme. Die kritiek was het afgelopen jaar niet mis. Zo ging Hans Achterhuis in zijn oratie als Socrates-hoogleraar in Wageningen in op de verlegenheid die het humanisme laat blijken als het gaat om vraagstukken van natuur en milieu. En volgens hem zijn humanisme en feminisme geen vanzelfsprekende bondgenoten als het gaat om de menselijke ontplooiing. Dat is wat Greetje den Ouden-Dekkers betoogde in de Socrateslezing vorig jaar. Rob Tielman zal in zijn lezing op deze en andere recente kritiek op het humanisme ingaan.

De lezing vindt plaats in het Landelijk Humanistisch Centrum, Oudkerkhof 11 in Utrecht en begint om 20.00 uur. Voor deze lezing blijkt elk jaar weer grote belangstelling te bestaan. Er zijn slechts 200 toegangskaarten beschikbaar. Wilt u de lezing bijwonen, dan is het raadzaam om u snel op te geven. U kunt de gratis toegangskaarten bestellen door een kaartje te sturen naar de

stichting Socrates, Postbus 114, 3500 AC Utrecht. Graag vermelden dat het om de Socrateslezing gaat, uw naam en adres en het gewenste aantal toegangskaarten. Die zullen u dan in de eerste week van december worden toegestuurd.

(Ingezonden mededeling)

**"WE ZULLEN HEM
NOOIT VERGETEN".**

MAAR HOE LANG DENKEN WE NOG AAN HAAR?

Als je een geliefde verliest, moet je een nieuw leven opbouwen. En sta je er vaak alleen voor. Omdat veel mensen, uit angst erover te beginnen, niets meer van zich laten horen.

Maar verdriet verdwijnt niet vanzelf. Daar heb je anderen bij nodig. En één daarvan bent u.

MEDELIJDEN HELPT NIET. MEELEVEN WEL.

SIRE

Vrouwen aan de wieg van HV en humanisme

De komende landelijke HV-Vrouwendag zal plaatsvinden op 9 maart. Centraal staan dan de vrouwen die het humanisme en het Humanistisch Verbond mede groot hebben gemaakt.

De landelijke vrouwengroep van het HV wil zo deze vrouwen de aandacht en waardering geven die zij verdienen. Daarom wil de groep graag informatie hebben over vrouwen die 'actief de humanistische levensbeschouwing hebben uitgedragen', waarbij vermelding van de verdiensten op prijs wordt gesteld. U kunt hiervoor contact opnemen met Margreet de Leeuw, Postbus 114, 3500 AC Utrecht, tel.nr.030-318145.

HV ZOEKT NIEUWE BESTUURS- LEDEN

Volgend jaar zal op 25 en 26 mei weer het tweejaarlijkse congres van het Verbond worden gehouden. Dan zal er ook weer een nieuw hoofdbestuur worden gekozen. Voor alle functies in het hoofdbestuur kunnen zich inmiddels kandidaten melden. Zoals gebruikelijk zal het huidige hoofdbestuur kandidaten voordragen. Maar ook de afdelingen en individuele leden worden uitdrukkelijk verzocht mogelijke kandidaten aan te melden of op personen te attenderen die men geschikt acht. Dat is mogelijk voor alle vacatures. Het hoofdbestuur wijst met nadruk op deze mogelijkheid. Aanmelding van kandidaten is mogelijk tot 15 oktober. Voor die datum dienen brieven binnen te zijn bij de selectiecommissie voor nieuwe bestuursleden. S.v.p. adresseren aan deze commissie, p/a Humanistisch Verbond, Postbus 114, 3500 AC Utrecht onder vermelding van 'vertrouwelijk' op de enveloppe.

door Els van Thiel

Mieke Mathijse, humanistisch geestelijk verzorger in een psychiatrisch ziekenhuis

Soms vind ik het wrang en ongehoord dat het zó prachtig is op een plek waar zo veel lijden is', zegt Mieke Mathijse, humanistisch geestelijk verzorger in het psychiatrisch ziekenhuis Duin en Bosch. Ze heeft een moeilijk beroep. En het is ook moeilijk uit te leggen wat een humanistisch geestelijk verzorger in de psychiatrie precies doet. Tijdens het interview dat Els van Thiel met haar heeft, vraagt ze dan ook af en toe vertwijfeld: 'Ben ik niet te vaag?'

'Als je in de psychiatrie gaat werken, moet je heel goed voor ogen hebben wat je als geestelijk verzorger te bieden hebt. Anders raak je voor je het goed en wel beseft verzeild in allerlei vormen van hulpverlening die misschien zijdelings wel iets mee te maken hebben met geestelijke verzorging, maar het niet zijn. Rondom de patiënt beweegt zich een behandelteam van o.a. psychiaters, psychologen, artsen, verpleegkundigen, maatschappelijk werkers en bezigheidstherapeuten. Die zijn allemaal gericht op 'veranderen'. Ik niet. De inhoud van mijn gesprekken betreft wat het voor hem of haar betekent uit het gewone leven getild te zijn, en opgenomen in een psychiatrisch ziekenhuis. Ik ga uit van de situatie zoals die is. En wie weet komt er dan gaandeweg de gesprekken wel enige verandering tot stand. Soms wel, soms niet. Het gaat er mij in de eerste plaats om de patiënt te laten voelen dat hij de moeite waard is. Dat lijkt niet veel...' En met iets meer heftigheid voegt Mieke Mathijse er aan toe: 'Misschien is het soms ook wel veel. Het is hier een rustpunt, je hoeft niets. Ik

een woord, niet tegen mij en weinig tegen anderen. Jarenlang hield ze dat vol. Wie op het idee is gekomen, weet ik niet. Maar op een gegeven moment nam iemand het initiatief haar over te plaatsen naar een afdeling met een andere aanpak. En wonder boven wonder ging deze vrouw weer praten! Ze belde me en we hebben toen een serie gesprekken gehad. Ze zei: 'Ik vond het zo fijn dat ik van u nooit iets hoefde, maar dat ik wel gekend werd'. Ze woont nu zelfstandig. Een wonder, ja. Zo'n herstel gebeurt niet zo vaak.'

De geschiedenis van Duin en Bosch gaat terug tot het begin van deze eeuw. In 1902 werden 82 hectare duingebied aangekocht voor de bouw van zes paviljoens, bestemd voor in totaal 620 patiënten. De paviljoens - drie voor vrouwen en drie voor mannen - werden opgetrokken in de chaletstijl die toentertijd populair was. Het was een poging om de charme van het Zwitserse bergleven ook in de Hollandse duinen te laten voelen. In de loop van de jaren is er veel veranderd.

SOMS KAN EEN PATIËNT EEN LOS EINDJE UIT DE KNOOP PIKKEN

probeer ruimte te bieden zodat de patiënt misschien wat meer zicht krijgt op hoe de zaken er in z'n leven voorstaan.'

ONBEKEND FENOMEEN

'Toen ik acht jaar geleden in Duin en Bosch begon, was een humanistisch geestelijk verzorger een onbekend fenomeen. Om er meer bekendheid aan te geven, bezocht ik toen een tijdlang wekelijks een aantal afdelingen. In die tijd zat er altijd een mevrouw in een hoekje achter de krant verstopt. Ik zei haar elke week even gedag. Ze sprak haast nooit

Er werden nieuwe paviljoens gebouwd en oude vervangen door over het algemeen prettig ogende nieuwbouw. Werden de paviljoens vroeger kil en zakelijk aangeduid als 'Vrouwen-1' of 'Mannen-2', sinds de jaren zestig zijn ze vernoemd naar plaatsen uit het duinterrein, zoals 'Koningsduin' en 'Schellingbosch'. De strikte scheiding tussen vrouwen en mannen is al lang verdwenen. Duin en Bosch kent anno 1990 een groot aantal afdelingen, die onderling verschillen in functie en behandelopzet.

Het psychiatrisch ziekenhuis Duin en Bosch biedt plaats aan 750 mensen. Ongeveer tweederde is 'verblijfspatiënt' en woont jarenlang, soms levenslang, in Duin en Bosch. Een dorp op zich, zo lijkt het. Er wordt veel gewandeld op het terrein. Patiënten, familieleden, medewerkers. Veel oudere mensen ook, sommigen wat inengedoken, in zichzelf gekeerd. Nog al eens met een loopfietsje. Mieke Mathijse begroet iedereen vriendelijk. Sommigen met de voornaam, de meesten met 'mevrouw' of 'mijnheer' zus of zo. Daarmee is ze een uitzondering want bij bijna iedereen ligt het 'je' en 'jij' voor in de mond. Mieke: 'Dat tutoyeren heeft z'n goede kanten. Het is persoonlijk, gemakkelijk, heel direct, het verkleint de afstand. Maar het kan ook een oneerbiedige kant hebben waar ik niet aan mee wil doen. Ik laat de gewoonte om iedereen zomaar te tutoyeren er niet insluipen. Dat heeft alles te maken met mijn behoefte elke patiënt te laten voelen dat hij of zij de moeite waard is.'

ALTIJD MOEITE WAARD

Het team geestelijke verzorging - een katholiek, een humanist en een protestant - huist in de Clinghe, het ontspannings- en ontmoetingscentrum voor patiënten. Het is er druk en het ziet er blauw van de rook. De kamer van Mieke Mathijse is een oase. Lichte meubels, boeken, verschillende bossen bloemen. Aan de wanden door patiënten vervaardigde schilderijen. Een bureau, een zitje, een koffieapparaat dat bijna altijd aanstaat. 'Er zijn veel patiënten die verward of vervlakt zijn. Die kunnen hier wekelijks binnenlopen voor een praatje. Ze kunnen hun verhaal kwijt, roken een sigaretje of drinken een kop koffie. Zonde van mijn tijd? Welnee, het hoort erbij. Ook voor deze mensen ben ik geestelijk verzorger. Er blijft altijd wat over dat de moeite waard is.' Altijd? 'Ja, dat vind ik wel.'

Er zijn ook veel bewoners met wie ze gesprekken kan hebben over levensvragen en zingeving. 'Dat zijn ontmoetingen waarbij ik meestal zelf niet zoveel aan het woord ben. Natuurlijk stel ik soms een vraag, maar altijd bescheiden en respectvol. Vragen die niet zo zeer dienen om zuiver zakelijke informatie te verkrijgen, maar vooral om tot wezenlijke zaken te komen. Vragen ook die de patiënt moeten helpen om tot helderheid te komen. Soms zie ik dan dat er wat gebeurt met mijn gesprekspartner. Bijvoorbeeld een beetje orde kunnen scheppen in de chaos, een los eindje pikken uit de knoop. Ik ben er als geestelijk verzorger vooral om beschikbaar te zijn, ruimte te bieden, rust te geven, om te kunnen en durven ingaan op fundamentele levensvragen.' En meer algemeen: 'Geestelijk verzorgers moeten waar zijn van begrippen als 'resultaten behalen' en 'doelen bereiken'.

'Praten over zingeving en over levensvragen is trouwens niet het 'alleenrecht' van de humanistisch geestelijk verzorger. Er zijn ook maatschappelijk werkers en verpleegkundigen die hierover praten met patiënten. Het beroep van geestelijk verzorger is er juist op gericht om die vragen te vertalen in levens-

Soms kan ik tegen een patiënt zeggen: 'Wat jij voelt, heb ik ook, dat is algemeen menselijk.' Dat kan dan heel troostend zijn

beschouwelijke vragen.'

Overigens is Mieke Mathijse er in Duin en Bosch wel in de eerste plaats maar niet alleen voor de patiënten. Ze geeft ook les aan de interne opleiding voor B-verpleegkundigen, doceert het vak psycho-sociale hygiëne, zit onder andere in de voorbereidingsgroep om te komen tot de oprichting van een Ethische Commissie ('zelfbeschikkingsrecht is één van de belangrijkste items') en ze begeleidt een groep familieleden van patiënten.

VEEL LIJDEN

'Op verzoek van een verpleegkundige werd laatst een meneer naar mij doorverwezen. We maakten een eerste afspraak, het gesprek zou gaan over een kind van hem dat homofiel was. Maar in de loop van de tijd bleek dat deze patiënt een kind van NSB-ers was. Hij had in zijn jeugd vreselijke dingen meegemaakt. Moest in zo'n uniformpje naar school, werd uitgejouwd door de kinderen en vernederd door de onderwijzers. Hij mocht niet zijn wie hij was... Voor mij zelf waren deze gesprekken ook een hele ervaring, want ik ben kind van een joodse vader. Wij hebben iets gemeen, drong het op een gegeven moment tot me door. We hebben de ingrijpende, fundamenteel menselijke ervaring gemeen er niet te mogen zijn. Nee, ik heb hem dat niet verteld. Bij deze man had ik het intuïtieve gevoel dat ik dat niet moest doen. Zo veel lijden, zo veel schuld. Hoe kom je daarmee in het reine?'

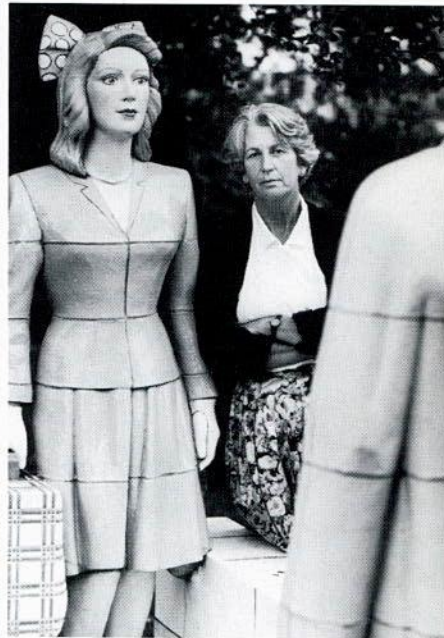
Mieke legt er de nadruk op dat geestelijk verzorgers in de eerste plaats zelf goed moeten kunnen omgaan met lijden. Het mag hen niet onberoerd laten wat ze allemaal krijgen te horen.

'Mensen worden hier opgenomen vanwege hun ziekte. Er zijn patiënten die lijden onder gigantische angsten, onder verdriet en schuldgevoelens. Het is meestal een trieste weg die voert naar een psychiatrisch ziekenhuis. Als ik hier het terrein betreed, wordt het lijden voor mij als het ware tastbaar. Ik voel het dan in al mijn poriën. Angst waarmee niet te leven valt, wurgende schuldgevoelens waaronder mensen gebukt gaan. Soms kan ik tegen een patiënt zeggen: wat jij voelt, heb ik ook, dat is algemeen menselijk. Dat kan dan heel troostend zijn, zolang ik het niet breeduit over mezelf ga hebben. Want aan lijden zit ook een existentiële kant. Die dimensie probeer ik te pakken, daarover probeer ik te praten, in de hoop dat de patiënt zich wat minder schuldig of angstig gaat voelen en wat meer vertrouwen in het leven krijgt.'

NOOIT OPDRINGEN

Ze begon laat met haar opleiding voor humanistisch geestelijk verzorger. Ze was toen

39. 'Een goede opleiding waar je veel leert, maar in de praktijk moet je ook weer heel veel afleren.' Ze legt uit dat in het geestelijk werk wordt gezocht naar wat mensen motiveert, in beweging zet, naar wat het leven zinvol maakt. Het is een zoeken naar betekenissen, waarden en mogelijkheden. Maar er wordt nooit iets opgedrongen, hoogstens iets aangereikt. 'Stagiaires, die vaak in hun enthousiasme héél veel willen, plaats ik het liefst op een psycho-geriatrische afdeling. Vaak weten ze zich de eerste keren geen raad. Stel je voor: je komt voor het eerst op een afdeling waar veel demente en soms agressieve mensen zitten. Wat ga je doen?'

Zeg je deze mensen gedag? Blijf je staan of ga je zitten? En waar dan, naast de verpleegkundige of tussen de patiënten? Daar sta je dan te schutteren met al je kennis en goede bedoelingen! Kom je de volgende keer en denk je: gelukkig, daar zit de patiënt met wie ik vorige week tenminste wel contact kon krijgen. Blijkt die je toevallig niet meer te herkennen. Je eigen belangrijkheid wordt voortdurend ondermijnd. Het leren omgaan met je eigen gevoel van onmacht is dan ook een vereiste voor de geestelijke verzorging hier. Een stagiaire die dat oppikt is voor mij een goede.'

Aäron Wallega behoort tot de laatste lichter van het Humanistisch Opleidings Instituut - dat zich inmiddels een universitaire status heeft verworven. Hij heeft de vuurproef al achter de rug.

'Bij de sprong in de praktijk stuit je op een heleboel dingen die je op de opleiding niet leert. Maar toen ik hier als stagiaire kwam, was het ook weer niet zo heel vreemd voor

mij. Ik woon hier namelijk vlak achter en sinds een jaar of vijf kunnen buurtbewoners vrij wandelen op het terrein.

Ik kwam tijdens mijn stage terecht op een geriatrie woonafdeling en een gesloten afdeling. Die laatste is eigenlijk wat wordt genoemd een draaideur-afdeling. Dat geeft de situatie goed weer: veel oud-patiënten, ook jonge mensen, komen terug omdat ze het buiten de poort niet redden. Dat is tragisch om te zien.'

Ook hij vond het moeilijk om zich als kersverse stagiaire te presenteren aan patiënten en medewerkers. 'Ik wilde me niet opdringen, er lopen al zoveel mensen in en uit op zo'n afdeling. Ik heb me bescheiden opgesteld en afgewacht tot de mensen me leerden kennen en uit zichzelf naar me toekwamen. Zo heb ik langzaam contacten opgebouwd. Gesprekken gaan vaak over dagelijkse dingen, je hebt geen bedenktijd en moet snel een antwoord geven dat bij je past, zonder dat je kunt nagaan of het theoretisch allemaal wel klopt.'

Eerder liep Aäron Wallega stage in een Huis van Bewaring. Een vergelijking met het psychiatrisch ziekenhuis verleidt hem tot de opmerking: 'Ik weet niet wat erger is. Ik ken hier in Duin en Bosch veel patiënten die zich heel goed bewust zijn van hun situatie. Juist daarom is het zo pijnlijk. In het Huis van Bewaring heerst meer duidelijkheid: de gevangenen weten vaak hoe lang het nog zal duren voor de deur weer opengaat. En hier? Alleen voor buitenstaanders lijkt het alsof de poort altijd openstaat...'

MACHTELOOS VOELLEN

Stuit een humanistisch geestelijk verzorger in de psychiatrie vaak op dilemma's? Mieke Mathijse: 'Ik ontmoette een mevrouw die tegen haar zin kunstmatig gevoed werd. Op uitnodiging van het team raakte ik betrokken bij de behandeling. De patiënte gaf duidelijk aan niet meer te willen leven. Zij bleek door een psychiater psychotisch verklaard te zijn, dus niet in staat zelf beslissingen te nemen. Wat ik deze mevrouw nog te

bieden? Invloed uitoefenen op de behandeling kon ik niet. Ik kon alleen naast haar gaan staan en het helpen volhouden. De verpleging vond dat de patiënte toch mee aan tafel moest, al werd ze kunstmatig gevoed. Ik heb de vraag aan de orde gesteld of het voor haar nog moeilijker gemaakt moest worden dan het toch al was. Daar zijn we over gaan praten.'

Stagiaire Aäron Wallega vindt dilemma een zwaar woord, maar stuit wel vaak op dingen die heel erg zijn voor patiënten en waarbij hij niets anders kan doen dan berustend de handen in de schoot leggen. 'Ik was nog maar net hier toen ik een mevrouw ontmoette van wie ik meteen dacht: zij hoort hier niet, ze zou best naar een 'betere' afdeling kunnen waar meer mogelijkheden zijn. In een gesprek met haar gaf ze duidelijk aan dat ze het er absoluut niet over wilde hebben. Ze was ervan overtuigd dat deze afdeling in de psychiatrie haar eindstation zou

Het leren omgaan met je eigen gevoel van onmacht is voor de geestelijke verzorgers hier een vereiste

zijn, dat er geen weg terug was. Ik moest haar keuze respecteren, maar wat vond ik dat moeilijk! Mijn instelling zegt dat er altijd, hoe dan ook, hoop moet zijn.'

INSPIRATIEBRON

Gevraagd naar haar inspiratiebronnen, noemt Mieke naast de humanistische levensbeschouwing 'nieuwsgierigheid'. 'Ik ben ontzettend nieuwsgierig. Niet meer naar kennis uit boeken, maar een honger naar innerlijke wijsheid. Ik wil weten wat een patiënt beweegt, wat voor hem of haar het leven zinvol maakt. Of niet meer zinvol maakt. Waarom de dingen zijn zoals ze zijn. Ik had wat dat betreft geen mooier vak kunnen kiezen. Het is me op het lijf geschreven.'

Het interview is afgelopen, Mieke Mathijse heeft een afspraak om langs de zee te wandelen met een mevrouw die zeer depressief is. 'Ik weet dat ze veel van de zee houdt en hoop dat ze zich een beetje beter zal gaan voelen. De zee is zo prachtig. Zo beukend en meedogenloos als het stormt, zo lieflijk en zonnig vergoten als het mooi weer is. En vooral: het gaat altijd maar door... Ik hou van de zee, van mensen, van het leven.'

ENERGIEGEBRUIK IN INDUSTRIE KAN DRASTISCH OMLAAG

Deel 6: Industrie en bedrijfsleven Deel 7: Energie

Het gaat slecht met de natuur en met het milieu. Dat weten we wel, maar we willen nog niet echt aan de konsekwenties. Want dan moeten we er wat voor laten, moeten we ons denken en doen drastisch veranderen.

Een ekologische revolutie lijkt de enige mogelijkheid om te bereiken dat Nederland nog vele generaties mee zal kunnen. Daarvoor is het nodig dat er snel wordt ingegrepen.

Want later is te laat.

Reden genoeg voor de redactie van de Humanist om een serie artikelen te publiceren die systematisch informatie geeft over hoe het er nu voor staat. En wat we kunnen en moeten doen om uitzicht te hebben op een schonere toekomst.

De visie en standpunten in deze serie worden niet noodzakelijkerwijs gedeeld door het bestuur van het Humanistisch Verbond.

Laat niet als dank voor het aangenaam verpozen... Wie kent die kreet niet? Industrie en bedrijfsleven verpozen aangenaam in Nederland. Dat is duidelijk. Maar dat er een stuk schoner geproduceerd moet gaan worden eveneens. De industrie in ons land is, naast het verkeer, de landbouw en de elektriciteitscentrales, een grote verzuringsbron. En draagt zeer aanzienlijk bij aan de verspilling van grondstoffen in de vorm van de enorme hoeveelheid afval die water en bodem verontreinigt.

De weg naar de toekomst moet, óók voor bedrijfsleven en industrie in het teken van duurzaamheid en continuïteit staan. Nu niet meer uitsluitend bedrijfseconomisch, maar vooral ook milieutechnisch. Op lange termijn vallen die twee begrippen toch samen!

WAT GING ER FOUT?

Na de Tweede Wereldoorlog heeft Nederland in hoog tempo geïndustrialiseerd. Die industrialisatie heeft welvaart gebracht, Nederland uit het economische dal van de jaren '30 en '40 getrokken en er mede voor gezorgd dat we in één van de rijkste landen ter wereld leven. In de wederopbouw-euforie van de jaren '50 voerde de overheid de publiekscampagne „Opgeruimd staat netjes”, waarin een jongetje te zien was dat het papier van zijn ijsje, reep, zakje patat en snoepgoed keurig netjes in de prullebak gooide. Toch is er iets misgegaan. Want hoewel „opgeruimd netjes staat” is ons land, behalve één van de meest welvarende, ook een

van de meest vervuilde landen ter wereld geworden. Helaas moet worden gezegd dat de industrie daar een bijzonder grote rol in heeft gespeeld.

Als publiekelijke eye-opener fungeerde het Lekkerkerkschandaal: onze bodem bleek vol te zitten met uiterst gevaarlijke stoffen. De ene onthulling volgde op de andere; nu wachten enkele tienduizenden belten op sanering. Onbegonnen werk en veel te duur, en dus volstaat men met het slaan van een dun wandje of het storten van een „leeflaag”.

Sinds 1980 bestaat er een wet die het storten van chemisch afval in of op de bodem verbiedt. Maar het ontheffingsbeleid is zeer soepel, vooral voor chemisch afval dat (nog) niet kan worden verwerkt. Aan dat te soepele beleid moet snel een einde komen.

De overheid kan haar ontheffingsbeleid beter richten op het voorkómen van zulk blijvend afval, door verandering van de produktiewijze te stimuleren en ontwikkeling van nieuwe verwerkingsmethoden te initiëren. Als dat onmogelijk is moet de overheid bevoegd zijn het fabricageproces te verbieden.

Met absoluut milieu-onvriendelijke producten die in het afvalstadium grote milieuproblemen veroorzaken en waarvan de producent de milieuschade niet kan of wil voorkomen door verplichte inname en verwerking, moet het eenvoudig gedaan zijn. Hierbij denken we bijvoorbeeld aan cad-

mium, waarvan de giftigheid en schadelijkheid voor gezondheid en milieu onomstotelijk vaststaat en aan PVC, dat medeverantwoordelijk is voor het dioxineprobleem.

INDUSTRIE EN ENERGIE

Onze huidige industrie is erg energie-intensief en voornamelijk gericht op de productie van grondstoffen, basisproducten en basischemicaliën uit bijvoorbeeld aardolie, aardgas en ertsen. De verwerking van grondstoffen tot eindproducten is van veel minder betekenis.

Maar steeds meer landen die olie en andere ertsen hebben en bovendien over goedkope energie beschikken in de vorm van waterkracht, gaan deze stap van delfstof tot basisproduct zelf zetten. Voor die (meestal ontwikkelings)landen betekent dit dat ze niet langer alleen maar leverancier van goedkope grondstof zullen zijn.

Voor Nederland impliceert deze ontwikkeling de noodzaak over te schakelen op andere producten. Wat bijvoorbeeld te denken van de productie van energiebesparingsinstallaties, duurzame energiesystemen, meetapparatuur en milieutechnologie? Gezien het mondiale karakter van de milieuproblematiek zit in dergelijke producten beslist toekomst. Banken en andere investeerders kunnen een belangrijke bijdrage leveren door milieuvriendelijke producten te financieren en door te investeren in ondernemingen die milieuvriendelijk willen produceren. Het energieverbruik in de industrie kan met

63% omlaag; mits de economische groei bescheiden blijft, de produktiestructuur ten goede verandert (van verspillend naar duurzaam), er een actief energiebesparend beleid wordt gevoerd bij de bedrijven en we ons richten op meer hergebruik van waardevolle grondstoffen.

AFVALVERWIJDERING EN -VERWERKING

De korte-termijnkosten van afvalverwijderingen en -verwerking bepalen dikwijls de keuze van de methode waarop het gebeurt. Maar de weg van de portemonnee is zelden de meest milieuvriendelijke weg. En is op lange termijn zeker niet rendabel. Door de kosten van de verschillende verwerkingsmethoden gelijk te trekken kan ervoor worden gezorgd dat geld niet de bepalende factor is bij de keuze van de manier van afvalverwerking.

Gescheiden inzamelen van huishoudelijke en vergelijkbaar bedrijfsafval biedt de beste garantie voor een hergebruik van waardevolle afvalcomponenten en een milieuhygiënisch verantwoorde verwerking van het restant. De bouw van nieuwe verbrandingsinstallaties, waarvoor plannen bestaan, moet dan ook worden afgestemd op een beleid waarin het voorkomen van afval en hergebruik op de eerste plaats komen. De nu geplande verbrandingscapaciteit (7,6 miljoen ton huishoudelijk en vergelijkbaar bedrijfsafval in 2000) is te hoog en zal niet stimuleren tot hergebruik en vermindering

LEVEN EN LATER LEVEN

van de afvalstroom. Integendeel: het trekt afval aan.

Belangrijk is het mogelijk maken van directe scheiding van de organische fractie en waardevolle onderdelen van afval (glas, papier, textiel, blik, maar ook hout, lood, olie, rubber en op termijn ook kunststof zijn geschikt voor hergebruik). Het klein chemisch afval moet overal afzonderlijk worden ingezameld.

Voorts is het nodig te onderzoeken of er nieuwe mogelijkheden gevonden kunnen worden voor het hergebruik van gescheiden ingezamelde componenten. Gemeenten zouden een gemeentelijk afvalplan moeten opstellen, waarin reinigingsdienst, kringloopbedrijven, retourwinkels en andere betrokkenen samenwerken aan het slechten van de afvalberg. Voorlichting zal een belangrijk onderdeel van zo'n plan zijn.

Bedrijven die gescheiden inzamelen zouden in aanmerking moeten komen voor subsidie, tenminste gelijk aan de uitgespaarde verwerkingskosten, eventueel verhoogd met een landelijk vastgestelde uitkering per ton ingezameld materiaal. De restfractie (eventueel ook de Compostfractie) kan het beste verwerkt worden in gecentraliseerde verwerkingsbedrijven die onder direct toezicht van de landelijke overheid staan.

INTERNE MILIEUZORG

Bedrijven moeten ervoor zorgen dat ze alle milieuvoorschriften naleven. Bedrijfsinterne milieuzorg dus; het „doorlichten” van het bedrijf op milieuaspecten („auditing”) is daarbij een nuttig hulpmiddel. Bedrijven mogen het opzetten van interne milieuzorgsystemen natuurlijk niet gaan gebruiken om overheidscontrole te ontlopen. Een tweede risico is dat allerlei gegevens, zoals de uitkomsten van de auditing, niet openbaar worden gemaakt.

Daarom moet ieder bedrijf verplicht worden jaarlijks een milieuverslag te schrijven, analoog aan het financiële jaarverslag. Zo'n milieuverslag moet openbaar zijn en worden goedgekeurd door een erkend milieucountant.

De overheid moet de bevoegdheid hebben om in bepaalde gevallen een bedrijf te verplichten tot een externe doorlichting. Omwonenden en milieu-organisaties moeten de overheid om zo'n doorlichting kunnen verzoeken.

Gebruik maken van duurzame energiebronnen is één van de hoofdpijlers onder een nieuw milieubeleid. De voorraden fossiele brandstoffen, die in miljoenen jaren zijn op-

gebouwd, hebben we in honderd jaar tijd zó massaal aangesproken dat ze nu al beginnen op te raken. Dat geldt vooral voor gas en olie; voor steenkool wat minder. De hoogste tijd kortom om een fundamenteel andere keuze te maken. Ook al omdat de productieprocessen die noodzakelijk zijn bij het opwekken van energie uit fossiele brandstoffen bijzonder vervuilend zijn. We beschikken over de techniek om het anders te doen. Nu moeten we dat ook nog willen!

ENERGIEBESPARING

Na de oliecrisis van 1973 maakte Nederland een grootscheepse start met energiebesparing; in de economische euforie van de jaren '80 is de belangstelling voor besparen weer goeddeels weggeëbd.

Niettemin is besparen nog altijd de gemakkelijkste, schoonste, zuinigste en bovendien beste manier om het energieprobleem op te lossen. In de huishoudelijke sfeer, bijvoorbeeld:

- isolatie van muren, vloeren en dak. Bespaart 30 à 40%.
- aanvullende isolatie met nieuwe materialen. Bespaart 60%.
- besparende kookapparatuur. Bespaart 25%.
- andere besparende huishoudelijke apparatuur. Bespaart tot 70%.
- energiezuinige lampen. Bespaart 30%.

VAN VUIL NAAR SCHOON

Wanneer er niet overschakelen van „vuile” energie naar „schone” energie, zal het koolzuurgehalte in de atmosfeer fors blijven toenemen. Koolzuur (CO_2) draagt ertoe bij dat de aarde de zonnewarmte beter vasthoudt, als gevolg waarvan de temperatuur stijgt; het zogenaamde „broeikaseffect”. Om de CO_2 -uitstoot te beperken stellen de natuur- en milieu-organisaties voor om:

- CO_2 -heffingen in te voeren op fossiele brandstoffen, opdat CO_2 -armere brandstoffen, energiebesparing en duurzame energiebronnen een gunstiger „concurrentiepositie” verkrijgen;
- met de opbrengst van deze heffingen energiebesparing te stimuleren;
- géén nieuwe kolencentrales te bouwen (een gascentrale kent slechts de helft van de CO_2 -uitstoot van een kolencentrale);
- het gebruik van warmte/krachtkoppeling verder te stimuleren.

Overigens is het niet alleen de verbranding van fossiele brandstoffen die natuur en milieu schade berokkent. Ook de winning ervan heeft hoogst onaangename gevolgen. Denk aan olievervuiling op zee, kolenber-

gen en andere landschapsaantastingen. Van vuil naar schoon is geen eenvoudige weg, maar zeker niet onmogelijk. Wel gaat het erom de juiste keuze te maken.

De bezwaren van kernenergie zijn van een heel andere aard dan die van fossiele energie. De kans op ongelukken in centrales door menselijke fouten of storingen blijkt veel groter te zijn dan men ons vóór Tsjernobyl wilde laten geloven. Het afvalprobleem is geen stap dichterbij een oplossing gekomen; toekomstige generaties zitten er voor duizenden jaren mee opgescheept.

Verder begint de grondstof – uranium – nu al schaars te worden en is de winning van uranium bijzonder schadelijk voor mensen, natuur en milieu. Kernenergie is bovenal onnodig. Er zijn voldoende echt schone en veilige alternatieven waarmee in de toekomst onze energiebehoefte kan worden gedekt.

Warmtekrachtkoppeling, zonne-energie, windenergie, biogas en waterkracht... er is wel eens om gelachen. Toch kan Nederland in 2050 goeddeels op deze energiebronnen „draaien”. Voorwaarde is wel dat we echt werk maken van energiebesparing – maar dat moet tóch. Een andere voorwaarde is dat we research blijven plegen met betrekking tot die „alternatieve” energiebronnen – zoals dat met de „klassieke” energiebronnen ook steeds is gebeurd. Als Nederland nú

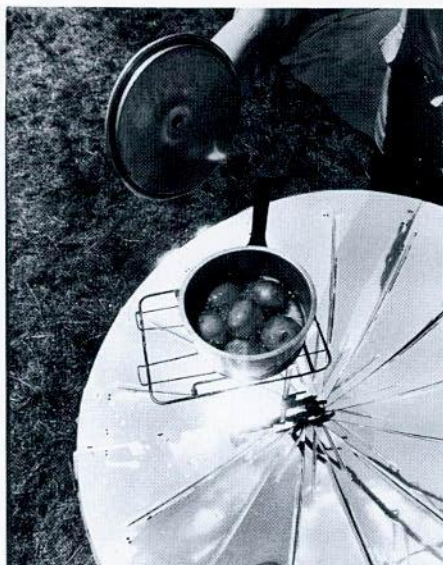

werk gaat maken van de research op dat terrein, kan ons bedrijfsleven wellicht nog een flink deel van de achterstand op landen als Italië en West-Duitsland inlopen.

Het energieverbruik kan heel wat dalen zonder dat we vervallen tot een „oorlogseconomie”. Zoals de studie „Onbeperkt houdbaar” aantoon, is in een situatie waarin we uitsluitend gebruik maken van de duurzame energiebronnen in 2050 in ieder geval het welvaartspeil van 1980 onaantast. Het welzijnspeil daarentegen zal veel hoger liggen: er worden niet minder, maar andere producten en diensten verkocht, terwijl het milieu onaantast blijft. Welvaart is niet langer identiek aan het verlies van allerlei „milieugoederen”, maar een synoniem voor een schoon land, met schoon drink- en zwemwater, frisse lucht, een gezonde bodem en levensruimte voor flora en fauna. Zo'n samenleving is niet noodzakelijk minder dynamisch dan de huidige; de veronderstelling dat meer aandacht voor onze natuur en ons milieu tot een statische en schrale maatschappij leidt, is nergens op gebaseerd. De absurde veronderstelling dat méér economische groei nodig is om de milieuproblemen op te lossen is al helemaal bezijden de waarheid. Technologische vernieuwing, inspielen op nieuwe ontwikkelingen, innovatie... juist in een energiezuinige en milieuvriendelijke samenleving vereisen die zaken permanente aandacht en inzet.

ZONNE-ENERGIE

De op dit moment meest veelbelovende „alternatieve” energiebron is de zon. Alle leven op aarde drijft op zonne-energie, vastgelegd door de groene planten. Met behulp van de in fossiele brandstoffen opgeslagen zonne-energie wordt al eeuwenlang gestookt, gekookt en geproduceerd. Nu de fossiele brandstoffen opraken, kunnen we overschakelen op directe aanwending van zonne-energie. Dat kan met behulp van zonnecellen en zonnecollectoren. Zonnecellen zetten zonlicht met een heel behoorlijk rendement om in elektriciteit. Zonnecollectoren warmen een vloeistof op, die de warmte vervolgens doorgeeft aan water of lucht. Op deze manier dragen zonnecollectoren bij aan de verwarming van ruimten of de warmwatervoorziening (zonnecoilers). Een combinatie van beide systemen levert ruimtewinst en een hoger rendement op. Vooral in Japan is men zeer ver gevorderd met technieken op het gebied van zonne-energie. Zonnecellen plaatsen is daar net zo gewoon als dakpannen leggen of behang plakken. Zonnecellen met silicium verdienen uit milieu-oogpunt de voorkeur, omdat de alternatieven, galliumarsenide en cadmiumsulfide, schadelijke stoffen zijn. Zonne-energie is oneindig, kost geen fossiele brandstoffen en loost veel minder warmte in het milieu dan traditionele energiebronnen. Hoe meer opslagcapaciteit voor warmte er aan zonne-energie-systemen kan worden gekoppeld, hoe hoger het rendement. Om het ruimtebeslag zo beperkt mogelijk te houden, zijn zonnepanelen op daken van huizen een goe-

Een pannetje met aardappelen gekookt op zonne-energie: schone, goedkope en snelle energie.

de oplossing. Grootchalige toepassing, bijvoorbeeld voor kasverwarming en electriciteitsopwekking, vraagt enkele tientallen vierkante kilometers ruimte. Op den duur kan zonne-energie een groot deel van onze energiebehoefte dekken. Nu al zou 60 à 70% van de verwarming van huizen en openbare gebouwen door de zon kunnen worden geleverd. Bij nieuwbouw zelfs bijna 100%. In de industrie kan zonnewarmte ongeveer een kwart van de energiebehoefte dekken, in de glastuinbouw de helft. Ook „import” van zonne-energie uit (sub)tropische landen is denkbaar. De zonne-energie-techniek ontwikkelt zich nog steeds; hogere rendementen zijn in de toekomst zeker mogelijk.

WINDENERGIE

Het gebruik van windenergie in ons land is al zo oud als de weg naar Kralingen. Het malen van graan en het bemalen van de polders gebeurde op windenergie; nu zijn de oude molens vooral toeristische attracties. Moderne windturbines wekken elektriciteit op en kunnen een belangrijke bijdrage leveren aan een milieuvriendelijke energievoorziening.

Er is wel een aantal voorwaarden waaraan turbines moet voldoen. Zij moeten zo geplaatst worden, dat ze niet in de baan van trekvogels staan. Er moet worden gelet op geluidsoverlast. En om ontsiering van het landschap tegen te gaan is het raadzaam turbines vooral op industrieterreinen, havengebieden en sportcomplexen te plaatsen. Het grote windaanbod in Nederland impliceert dat we ook een groot aantal turbines kunnen neerzetten. Hoeveel er nodig zijn hangt onder andere af van de mate waarin gebruik wordt gemaakt van andere duurzame energiebronnen.

WATERKRACHT

Behalve uit stromend water (beken en rivieren) kan ook uit zeestromingen, getijdebewegingen, golfbewegingen en uit verschillen

in zoutgehalte of watertemperatuur energie worden opgewekt. Bij Hagestein en bij het Limburgse Linne functioneren nu al waterkrachtinstallaties. Zoet/zout-waterinstallaties in de Waddenzee en de deltamondingen zijn niet goed voor het milieu en de natuur. Het verschil tussen eb en vloed is bij ons te gering voor getijde-energie, maar golfenergie zou een redelijke bijdrage kunnen leveren.

AARDWARMTE

De warmte die diep in de aarde aanwezig is, kan worden aangewend als energiebron. In feite geen duurzame energiebron, want na ongeveer dertig jaar is zo'n bron uitgeput. Het door de aarde verwarmde water uit bepaalde steenlagen pomp je omhoog en kun je gebruiken om kassen en gebouwen te verwarmen. Onder ongeveer 1/3 deel van ons land bevinden zich voldoende dikke warmwaterlagen die voor exploitatie geschikt zijn. Na „gebruik” moet het water weer worden teruggepompt de aarde in; gebruik waterlagen kunnen vervolgens weer worden gebruikt voor het opslaan van zonne-energie. Dus tòch duurzaam.

BELEID

Het energiebeleid in Nederland moet dus op twee pijlers gaan rusten:

1. besparing;
2. aanwenden van duurzame energiebronnen.

Omdat de rijksoverheid het zorgen voor morgen te vaak afvlakt tot het nemen van maatregelen in de marge, nemen verschillende provincies en gemeenten met succes het heft zelf in handen. Bijvoorbeeld:

- Zeeland geeft een tarief veel hoger dan het landelijke VEEN-tarief aan stroomleveranties door collectieve windmolen-coöperaties. In Noord-Holland en Friesland bestaan extra subsidies voor collectieve windmolens.
- Veel gemeenten hanteren veel strengere isolatie-eisen voor nieuwbouwwoningen dan landelijk wordt voorgeschreven;
- Verschillende nutsbedrijven verhuren, leasen of stimuleren het gebruik van warmte/krachtkoppelingeninstallaties in bedrijven. Het stimuleren van energiebesparing zou dan ook een landelijke verplichting voor alle nutsbedrijven moeten zijn.
- In Den Haag is een „besparingsteam” actief, dat bewoners vertelt hoe ze op een gemakkelijke manier energie kunnen besparen. Zo'n team hoort er in elke plaats, voor iedereen te zijn.
- In Friesland, Overijssel, Gelderland en Utrecht gelden subsidieregelingen voor het stimuleren van energiebesparing en duurzame energiebronnen.

Bovenstaande initiatieven zijn het resultaat van een ruwe inventarisatie. Maar wat duidelijk is, is dat de landelijke overheid achterblijft en dus tekort schiet. Dat moet snel veranderen. ■

Golf-crisis gouden kans voor de wereldvrede

De cartoon in de Humanist van augustus/september over de positie waarin Saddam Hoessein zich bevindt, laat aan duidelijkheid niets te wensen over. De betekenis van de toenadering tussen Oost en West overstijgt echter verre de positie waarin Saddam Hoessein zich bevindt, daar zij alles zegt over het tijdsgewricht waarin wij ons „als mensheid” bevinden. Voor het eerst in de geschiedenis moeten wij namelijk in staat zijn om een crisis als die in de Golf op het humanitaire in plaats van op het militaire vlak te beslechten. Daarvoor zal onze wereld evenwel eerst moeten worden omgebouwd van een internationale staten-anarchie waarin het recht van de sterkste heerst (het gedrag van Saddam Hoessein evenals het Westerse wapengekletter spreken wat dat betreft voor zich) tot een mondiale rechtsstaat onder auspiciën van de Verenigde Naties.

Wouter ter Heide (Langenholte)

HV moet z'n rol gaan spelen

Bravo, ook al weer voor de vorige Humanist (juni/juli 1990)! Echter, het maken van een kort verslag (bldz. 38) over een vergadering van de Verbondsrada, blijft natuurlijk een subjectieve zaak. Geldt ook voor mij als ik de meeste sprekers met commentaar op het voorgestelde HV-thema voor de komende jaren toch anders beluisterd heb. Meer van: Humanistisch Verbond, bezinning, zeer zeker, maar ga er mee de samenleving in, analyseer en toets wat er alle-

maal gaande is, en schud wakker, roer de trom!

Want, nu zelf verder van deze gelegenheid gebruik makend, er loopt veel scheef in onze samenleving. Consumenten en koopkracht zijn de wachtwoorden! Materialisme, uitputting van grondstoffen, creëren van afval, exploitatie van dier (en plant). Wie praat er nog over ethische en morele waarden, over bezinning en over pas op de plaats? Zeer binnenkort wordt alles ook nog eens overgoten met de dikke, vale 'laagste gemene deler' saus van de Europese Gemeenschap.

Wat in miljarden en miljoenen jaren opgebouwd is tot een delicaat evenwicht, wordt nu door de mensheid bot en dom, in een fractie van de tijd uit zijn evenwicht gehaald. Met de desastreuze gevolgen voor bossen, ozonlaan, temperatuur, grondwater, regen, lucht, landschappen en noemt u maar op. Wij halen het nog wel, maar hoe staat het straks met onze kinderen en kleinkinderen? God lost dat op?

Nederland is een van de dichtst bevolkte landen en heeft de ervaringen in huis om gids te worden. De bevolking hier is rijp voor bezinning en actie! Maar het wacht op een ontsteking, op een nek-uitsteker, op een leiding. Zoals destijds een NVSH, een Amnesty International, een Dokters zonder Grenzen, etc. hun rol speelden op hun deelgebieden, zou nu het Humanistisch Verbond haar rol kunnen spelen in het overlevingsvraagstuk!

Waar wachten wij eigenlijk op? op de politieke partijen! Op de kerken? Op Godot?

Ico van der Willik (Veldhoven)

Opzettelijke eenzijdigheid

Een aspect van de vier radio-uitzendingen van de Humanistische Omroep Stichting (HOS) over Israël dat nog onvoldoende aandacht heeft gehad is de opzettelijke eenzijdigheid ervan. Zoals waarschijnlijk veel leden van het HV luister ik nooit naar

de uitzendingen van de HOS. Toen iemand echter mij als lid van het HV om mijn oordeel over de uitzendingen over Israël vroeg, heb ik de bandjes opgevraagd en beluisterd. Deze bleken volstrekt eenzijdig anti-Israël. In een uitvoerige brief aan het hoofdbestuur (HB) maakte ik bezwaar tegen de eenzijdigheid van de uitzendingen en wees op de averechtse effecten hiervan op de discussie. Ik vroeg het HB, of dit niet in strijd met de humanistische principes is. Niet het HB, maar de HOS antwoordde. Tot mijn verbazing schreef de HOS: „We geven grif toe, dat onze uitzendingen vaak eenzijdig zijn. Zo zijn ze namelijk bewust opgezet. Wij geloven niet in het uitzenden van hoor en wederhoor.”

Toen het HB maar weer geschreven en nadrukkelijk gevraagd, of de nu gebleken *opzettelijke* eenzijdigheid niet in strijd met de beginselverklaring is. Het HB stuurde me een brief met zijn inmiddels bekende verklaring over de uitzendingen over Israël. In brief noch verklaring wordt de gewraakte eenzijdigheid zelfs maar genoemd. Toen heb ik het voor de derde keer geprobeerd en het HB laten weten, dat de door de HOS nagestreefde eenzijdigheid mij apert in strijd met de kenmerken van het humanisme lijken. Antwoord: „Uit de verklaring van het hoofdbestuur moge impliciet blijken dat we uw opvatting in dezen niet delen.” *Waarom* eenzijdigheid met de principes van het humanisme zou kunnen samengaan, legt het HB niet uit. In de verklaring roept het HB op zich open te stellen voor gesprekken in eigen kring. Uit de „antwoorden” op mijn brieven begrijp ik, dat deze oproep niet voor het HB zelf geldt.

In het augustus/septembernummer van Humanist verscheen de verklaring van het HB. Erbij staat: „Het bestuur merkt daar nog ter verduidelijking bij op dat de „verklaring op geen enkel punt beoogt kritiek te leveren op de vier radioprogramma's, maar begrip wil tonen voor degenen die zich niettemin gekwetst voelen.” Over de eenzijdigheid van de uitzendingen echter geen woord.

Wat betekent dat? In de statuten van het HV staat, dat het humanisme wordt gekenmerkt door: „... het streven naar een samenleving waarin vrijheid, gerechtigheid, verdraagzaamheid, eerbied voor de menselijke waardigheid en medemenselijkheid centraal staan.” De HOS maakt namens het HV en onder de vlag van het HV opzettelijk eenzijdige uitzendingen. Het HB weet dit, negeert het echter en stelt duidelijk, geen kritiek op de uitzendingen te hebben. Volgens mij handelt het HB daarmee in strijd met de kenmerken van het humanisme. Sta ik in die mening alleen?

D. van Kreveld (Zeist)

Reactie van de HOS:

De Humanistische Omroep Stichting heeft - inderdaad - op eenzijdige wijze een viertal radioprogramma's gemaakt over de schending van mensenrechten in de door Israël bezette gebieden. Journalistiek - want daarover hebben we het - is geen vorm van rechtspraak waarin hoor en wederhoor moeten leiden tot een afgewogen oordeel. Het gaat erom dat de gepresenteerde informatie op betrouwbaarheid en juistheid gecontroleerd is. Dat is op uiterst zorgvuldige wijze gebeurd. Dat van de uitzendingen gezegd wordt dat zij een onmiskenbaar antisemitisch effect hebben, is dan ook pijnlijk. Pijnlijk natuurlijk voor de integere makers, maar ook pijnlijk voor de staat Israël en het joods israëlsche verzet ter plekke, dat in de programma's uitgebreid aan het woord kwam.

Het maken van eenzijdige programma's door de HOS heeft overigens niets te maken met beginselverklaringen of beleidslijnen. Wat niet inhoudt dat de HOS geen traditie heeft in het maken van eenzijdige programma's. Zo hebben wij altijd zeer eenzijdige programma's gemaakt over bijvoorbeeld het recht op euthanasie en over het recht van homoseksuelen op vrije partnerkeuze.

Henk Smit
(voorzitter HOS-bestuur)

RADIO

DE VERBEELDING

Iedere zondag,
9.03 - 9.30 uur, radio 1
In oktober besteedt het literaire programma aandacht aan de volgende boeken en schrijvers:
7 oktober: 'Geheim dagboek van een puritein' van Samuel Peeps.
14 oktober: Edna O'Brien.
21 oktober: 'Wegens mensenkennis gesloten' van L.H. Wiener.
28 oktober: Enno Endt over de tachtigers.

HET VOORDEEL VAN DE TWIJFEL

Iedere maandag,
12.05 - 13.00 uur, radio 5

1 oktober: BASISINKOMEN

Het basisinkomen bestaat nog altijd niet maar kent desondanks een lange traditie. Na een recentelijk sluimerend bestaan stak het onlangs de kop weer op, onder andere in de nieuwe plannen van de FNV op het terrein van de sociale zekerheid. Vanmiddag een programma rond de ideeën achter het basisinkomen. Wat houdt het precies in - het begrip wordt gebruikt door zowel Milton Friedman als de PPR, die er bepaald niet hetzelfde mee bedoelen. Hoe zijn de kansen van het basisinkomen binnen de naderende Europese eenwording? En heeft het kans op meer dan een marginaal bestaan - het arbeidsethos van de jaren negentig lijkt geen ruimte te bieden aan het idee van een basisinkomen.
Samenstelling: Erik Hogenboom en Frans Jennekens.

8, 15, 22 & 29 oktober: LANDBOUW

Vier programma's over verleden, heden en toekomst van de landbouw. Minder dan veertig jaar geleden hadden koeien nog een naam, vraten ze wat het land van hun boer opbracht en leefde de boer zelf in, van en met het landschap dat hij verzorgde en onderhield. In hoog tempo is sindsdien de landbouw veranderd en, naar steeds duidelijker wordt, niet echt verbeterd. Niet alleen het milieu kreeg zwaar te lijden onder technologische landbouw-innovaties, ook de

markt groeide uit haar voegen waardoor kosten en baten inmiddels in geen enkele verhouding meer staan. In de marge van deze desastreuze ontwikkelingen groeide, tegen de verdrukking in, de biologische landbouw. De resultaten van die werk-wijze en de veranderde inzichten ten aanzien van milieu- en andere vervuilingen, hebben ertoe geleid dat vanuit de politiek dit jaar voor het eerst geluiden te horen zijn dat de biologische landbouw meer kansen moet krijgen. Tegelijkertijd dringt zich de vraag op waarom boeren niet massaal kiezen voor aanwezige alternatieven, met andere woorden: welke belangen maken een simpele keuze voor betere landbouw minder voor de hand liggend?

Redactie en samenstelling: Dorrothe Forma, Rudie van Meurs en Kees Vlaanderen

TELEVISIE

Zondag 7 oktober 21.30 - 21.50 uur

DE FAMILIE BAKKUS DEEL 2: UIT ALLE MACHT

De nakende komst van de notaris doet elk familielid - met het oog op Bakkus' erfenis - smelten en veranderen in een liefdevolle maar vooral onderdanige neef, zwager of zuster. Maar ondanks alle geforceerde vredelievendheid blijkt meer en meer hoe verdorven de familie-verhoudingen zijn en vooral geweest zijn. Er lijken nauwelijks andere drijfveren dan macht bestaan te hebben in de familie Bakkus.
Regie: Rob van der Linden

Zondag 14 en 28 oktober 1990 21.30 - 22.00 uur ISCHA

Nieuwe - vaste! - uitzendtijd, nieuwe redactie, zelfde locatie, zelfde presentator, zelfde - tweewekelijkse - frequentie: Ischa is terug voor een nieuwe reeks ISCHA's, zijn vrijmoedige praatshow over actuele kwesties waarin hij op eigen wijze spraakmakende gasten aan een spervuur van vragen onderwerpt.

Zondag 21 oktober 21.30 - 21.50 uur

DE FAMILIE BAKKUS DEEL 3: ALLEMAAL AFGUNST

Er blijken meer erfeniskapers op de kust, wat de familie voor een kort moment tot een eenheid maakt. Eens te meer blijkt dat jaloezie het slechtste in de mens boven brengt. De vraag is alleen wie en wat nu het slechtste is. Ontrouw of wraak, Lilly of Bakkus?

Maandag 22 oktober 20.50 - 21.20 uur YOY

Dit televisieseizoen start de Humanistische Omroep Stichting met een serie vierwekelijkse televisieprogramma's voor en over jongeren van veertien jaar en ouder. YOY gaat over alle

mogelijke problemen, gebeurtenissen en situaties waarmee jongeren geconfronteerd worden en waarover niet altijd even gemakkelijk gepraat wordt - ingrijpende gebeurtenissen als het overlijden van een broer of zus, wezenlijke problemen als onzekerheid, praktische situaties als au pair zijn. Niet per definitie loodzware, wel altijd serieus genomen onderwerpen. Per aflevering staat 'n onderwerp centraal waarover een aantal jongeren - die gedurende een korte tijd gevolgd worden - uitgebreid aan het woord komt. Komend seizoen wordt YOY om de vier weken op maandagavond, Nederland 3 uitgezonden. Vanaf de eerste aflevering. YOY wordt gemaakt door Eveline van Dijk en Nelleke van der Drift.

Zondag 21 oktober 21.50 - 22.40 uur

DOOD SPOOR

Film van Jack Janssen over de beruchte spoorlijn die de Mozambiquaanse kust met het binnenland van Zuid-Afrika verbindt.

Een eeuw geleden aangelegd door de 'Nederlandsche Zuid-Afrikaansche Spoorweg Maatschappij', vervoert de spoorlijn nog altijd Mozambiquaanse arbeiders naar de mijnen van Zuid-Afrika en grondstoffen naar de kust van Mozambique die daar ingescheept worden zonder dat het land er een stuwijzer van wordt. Een eeuw lang al lonkt de spoorlijn met welvaart maar brengt voornamelijk destructie.

Dood Spoor toont een oud-vrijheidstrijder die Mozambique begin jaren tachtig teleurgesteld heeft verlaten en met de filmploeg terugkeert naar het land waarvoor hij ooit gevochten heeft. Hij maakt de treinreis van Maputo - waar het spoor in de haven eindigt - tot aan de Zuid-Afrikaanse grens. Tijdens zijn reis ontmoet hij mensen die van de spoorlijn afhankelijk zijn, en keert hij terug naar zijn eigen (verzets)verleden.

Camera: Melle van Essen
Geluid: Ben Zijlstra

Montage: Leo de Boer en Ruud Monster

Regie: Jack Janssen

Hoofdbestuur: kosten dwingen tot beperkingen

De eerste vergadering van het hoofdbestuur na de zomer was de blik alweer gericht op het volgend jaar. Door het Centraal Bureau nog niet te verhuizen, zal het geraamde tekort op de begroting in 1991 lager zijn, maar altijd nog f 170.000,-. Dat is teveel en het hoofdbestuur zoekt naarstig naar middelen om de inkomsten te vergroten en zo mogelijk te bezuinigen op activiteiten. aan de bijdragen van de leden zal het niet liggen, want de - overigens bescheiden - groei van het ledental zet door. Nog honderd leden en we overschrijden na tien jaar weer de grens van 16.000 leden. Hoe zuinig het HV ook met de beschikbare gelden om moet gaan, het ligt in het voornemen van het hoofdbestuur in 1991 voorrang te geven aan bezinning, verdieping en vorming. Dat is een moeilijke keus want

Scholingsdag audio en video in groepen

Op 3 november bestaat er de mogelijkheid voor begeleiders van groepen om kennis te maken met het gebruik van audio- en videomateriaal rond speciale thema's. Op deze dag komen verschillende zaken aan bod. Zo zal worden ingegaan op het verschil tussen kijken en luisteren en zal een speels gebruik worden gemaakt van materiaal om duidelijk te maken hoe tot een goede themakeuze kan worden gekomen.

Deze dag is ook een goede gelegenheid voor de groepsbegeleiders om kennis te maken met Maria Peters die het team Vorming tijdelijk komt versterken. Aanmelding voor deze dag kan door te schrijven naar het HV, Postbus 114, 3500 AC Utrecht t.a.v. Ariane de Brauw. U kunt ook bellen: 030-318145. De deelnamekosten zijn f 10,- (inclusief lunch). De dag vindt plaats in het Landelijk Humanistisch Centrum, Oudkerkhof 11 in Utrecht, begint om 10.30 uur en eindigt om 16.30 uur.

het bestuur stelde al eerder vast dat in het HV geen activiteiten worden verricht die onbelangrijk genoemd kunnen worden. Niettemin dwingen de kosten tot beperkingen. De versterking van de vereniging, publiciteit en dienstverlening hebben in het recente verleden betrekkelijk grote nadruk gekregen. Bezinning op de kwaliteit van het leven is typisch de functie van een levensbeschouwelijk genootschap. Ook dat verdient dus de aandacht. Er komt zelfs een permanente Adviesgroep Bezinning om de vereniging meer dan voorheen te kunnen voeden met goed voorbereide stukken die verdieping van waarden en normen bevorderen. In de Verbondsraadsvergadering van 6 oktober zullen al deze plannen worden getoetst aan de opvattingen van de vereniging.

Humanistische ethiek in Amersfoort

'Humanisme, ethiek en humanistische ethiek' is het onderwerp dat hoofdbestuurslid Henk Smit zal bespreken op zondagmorgen 21 oktober om 10.15 uur. Plaats is het Humanistisch Ouderen centrum 'De Eemgaarde', Dorresteinseweg 49 in Amersfoort.

Oprichting werkgroep ecologie

Maarten Box wil graag een gespreks- en werkgroep over ecologie oprichten in de provincie Zuid-Holland en Utrecht. Wie doet mee? Voor meer informatie kunt u bellen: tel.nr. 01827-5496

Over aids in Winterswijk

Hoofdbestuurslid Serge Ydo zal op maandag 8 oktober verslag doen van de standpunten van het bestuur van het HV over het onderwerp aids. Uiteraard zal er na zijn inleiding ruimschoots gelegenheid zijn voor discussie. De avond begint om 20.00 uur in 'De Berkhof', Waliënstraat 33 in Winterswijk.

Jana Beranová in Winterswijk

'Als niemand luistert naar niemand, vallen er doden in plaats van woorden.' Dit is een bekende tekst van een poster van Amnesty en geschreven door Jana Beranová. Zij zal op maandag 5 november praten over cultuur en politiek in Tsjecho-Slowakije. De avond begint om 20.00 uur in 'De Herberg', Groenloseweg 60 in Winterswijk.

Coornhert in Gouda

Dit jaar staat onder andere in het teken van Dirk Volckertsz Coornhert. Op maandag 29 oktober zal in de St.Janskerk de nationale Coornhertherdenking plaatsvinden met een heel speciaal programma. U kunt er alles over lezen in het programma-boekje dat verkrijgbaar is bij de VVV in Gouda, tel.nr. 01828-13508.

Feminisme in Gouda

Op woensdag 17 oktober zal hoofdbestuurslid Greetje den Ouden een lezing houden over het onderwerp 'Humanisme en feminisme'. Zij is ook voorzitter van de Emancipatieraad. Plaats is de Zuidrandflat, De la Reijlaan 101 in Gouda. Aanvang: 20.00 uur, toegangsprijs f 2,50.

Geestelijk raadswerk in Dordrecht

Op zondag 14 oktober zal de heer Sulman een lezing houden over het geestelijk raadswerk in de krijgsmacht. Plaats is het gebouw van Humanitas, Johan de Wittstraat 21/23 in Dordrecht. Aanvang 10.30 uur, zaal open om 10.00 uur.

Sex als gevaar in Deventer

De voorzitter van de NVSH, Miep de Groot, zal op dinsdag 23 oktober een inleiding houden over het onderwerp 'Sex als gevaar?'. Plaats is Singelstraat 31 in Deventer, aanvang 20.00 uur.

Over eenzaamheid in Den Haag

'Eenzaamheid, een menselijk gegeven?' is het thema van een avond op donderdag 25 oktober in het Humanistisch Centrum aan de Laan Copes van Cattenburch 72 in Den Haag. Humanistisch geestelijk raadsvrouw Els van der Meulen-Hoesen zal dan ingaan op vragen als: Hoe definieer je eenzaamheid, hoort het bij het mens zijn en wat hebben eenzaamheid, alleen zijn, samen zijn en intimiteit met elkaar te maken? Aanvang 20.00 uur.

Kwaad en leed in Amsterdam

'De plaats van kwaad en leed in de religieuze levensbeschouwing' is voluit het onderwerp van een forumbijeenkomst die De Vrije Gemeente organiseert op zaterdag 20 oktober. Sprekers zijn R.H. Knechtmans, B. van Ginkel, F.A.E. Wagemakers en P.Smits. De bijeenkomst vindt plaats in de Johannes Vermeerstraat 19 in Amsterdam en duurt van 11.00 uur tot 13.30 uur. Toegangsprijs is f 7,50

Kunst, architectuur in Amsterdam

Op de dinsdagen 9 en 23 oktober worden er lezingen gehouden in het kader van de cyclus over 'kunst in het leven van nu'. Op 9 oktober wordt W. Beeren verwacht, directeur van het Stedelijk Museum, en op 23 oktober de heer van der Weiden, docent aan de Universiteit van Amsterdam. Hij zal het hebben over architectuur. Plaats: Reynier Vinkeleskade 64 in Amsterdam; om 19.30 uur is er koffie en thee, om 20.00 uur (precies!) begint de lezing.

HV-Zutphen bestaat 40 jaar

Op zaterdagmiddag 6 oktober zal in de Hanzehof in Zutphen een jubileum-manifestatie worden gehouden ter gelegenheid van het 40-jarig bestaan van de afdeling. Het HV heeft in de 40 jaren van haar bestaan veel tot stand gebracht, ook in Zutphen. Zo wordt op alle openbare basisscholen in de hele streek lessen humanistisch vormingsonderwijs (HVO) gegeven. Er is een humanistisch verzorgingshuis en in het Nieuw Spitaal en veel andere verpleegcentra zijn humanistische geestelijke raadslieden werkzaam. Humanisten zijn verder actief in de ontwikkelings samenwerking (HIVOS) en de geestelijke verzorging in het leger. En bij een uitvaart kan een beroep worden gedaan op een spreker die vanuit het humanisme de plichtigheid mede vorm kan geven.

Op de jubileum-manifestatie zullen al deze aspecten van het humanisme in korte presentaties aan de orde komen. Er is een keuze uit 20 verschillende onderwerpen, waarbij natuurlijk ook een discussie over het humanisme zelf hoort.

De middag begint om 14.00 uur met een gezamenlijke bijeenkomst in de schouwburgzaal. Greetje den Ouden-Dekkers, hoofdbestuurslid van het HV houdt dan een korte inleiding. Hierna gaat men uiteen in interessegroepen.

Een programma met gratis inschrijffkaart is verkrijgbaar bij de balie van de Hanzehof of via tel.: 05750-24705.

Coornhert in Eindhoven

Op woensdag 31 oktober organiseert de afdeling Eindhoven e.o. een bijeenkomst onder het motto: „Coornhert, tolerantie en geestelijke vrijheid”. De heer F.A. de Leeuw – wethouder van onderwijs, sociale zaken en gezondheidszorg – zal hierover een lezing houden. Daarna volgt een forumdiscussie over wat een pluriform aanbod van geestelijke verzorging betekent voor mensen in instellingen van gezondheids- en/of bejaardenzorg. Aan de hand van een vijf-

Cursus Omgaan met stress en emoties

Het HV-Deventer organiseert vanaf 22 oktober op 5 maandagavonden (om de 14 dagen) een cursus rond het thema omgaan met stress en emoties. De cursus is bedoeld voor al diegenen die thuis en/of op het werk te maken hebben met emotionele spanningen en die graag kennis willen maken met een aantal adequate vaardigheden om daarmee om te gaan. Er wordt zowel aandacht besteed aan theoretische kennisoverdracht als aan (het oefenen met) praktische vaardigheden. Een belangrijke plaats is daarbij ingeruimd voor zelfhulp-technieken. De cursusleiding is in handen van Gerda van den Berg, psychosociaal consulent te Zutphen. Kosten: f 75,- voor Hv leden, f 115,- voor niet-leden. Voor opgave of nadere inlichtingen: 05750-11110.

Stein (STIBA) in Enschede

Op zondag 14 oktober om 10.30 uur zal Richard Stein, voorzitter van de Stichting ter Bestrijding van Anti-semitisme (STIBA) een lezing houden in de serre van het Volksparkrestaurant in Enschede.

tal stellingen zullen de forumleden met elkaar en met de toehoorders in discussie gaan. In het forum zullen directies van ziekenhuizen, verpleeghuizen en bejaardenhuizen alsook de coördinator van de humanistische geestelijke verzorging in ziekenhuizen zitting hebben. De bijeenkomst wordt gehouden in de Aula van het Centrum voor de Kunsten, Pastoor Petersstraat 180, Eindhoven. Aanvang 20.00 uur, zaal open vanaf 19.30 uur.

Vrouwen moeten kiezen in Nijmegen

Het nieuwe seizoen wordt in Nijmegen geopend met een spreekbeurt door Eva Weber, wethouder Sociale Zaken en Werkgelegenheid. Haar lezing krijgt de prikkelende titel: Vrouwen moeten kiezen, mannen willen niet delen, mee. In de inleiding gaat zij in op mogelijkheden en onmogelijkheden voor vrouwen en mannen om een loopbaan en persoonlijke ontplooiing door b.v. studie, zorg- en opvoedingstaken op een zinvolle wijze te combineren. Ze zal haar persoonlijke ervaringen laten spreken en een link leggen naar grotere – politieke – verbanden. Het belooft een boeiende avond te worden! U, mannen en vrouwen, bent van harte welkom op 30 oktober om 20.00 uur in het FNV-gebouw, Steenbokstraat 84, Nijmegen.

Vrouwen moeten kiezen in Nijmegen

‘Vrouwen moeten kiezen, mannen willen niet delen’, dat is het onderwerp dat op dinsdag 30 oktober zal worden ingeleid door Eva Weber, wethouder in Nijmegen. Plaats is het FNV-gebouw, Steenbokstraat 84 in Nijmegen, aanvang 20.00 uur.

Tweedelingen in Utrecht

Barbara Noske, publiciste over het onderwerp mens en dier, zal op maandag 5 november de gast zijn van de afdeling Utrecht. Zij zal dan een voordracht houden over de tweedeling die veelal in onze samenleving wordt aangebracht, met name die tussen mens en dier. Plaats is het Erasmushuis, Oudkerkhof 11 in Utrecht, aanvang 20.00 uur.

Erotiek in Haarlem

Op vrijdagavond 12 oktober houdt prof.dr. Iteke weeda om 20.30 uur een voordracht over het onderwerp ‘Erotiek en menselijke verhoudingen’. De avond wordt samen met de NVSH georganiseerd en vindt plaats in de Ripperdastraat 11 in Haarlem.

Bio-ethiek in Assen

‘Kan ook wat mag’ begint langzamerhand een veelgebruikte vraag ter worden in de afdelingen. Dit natuurlijk naar aanleiding van het Belgisch-Nederlandse rapport over de kwesties van bio-ethische aard. De bijeenkomst begint om 19.30, de inleiding van oud-voorzitter Marius Cox om 20.00 uur. Plaats: ‘De Nieuwe Brink’, Brink 13 in Assen.

Abonnement en lidmaatschap

Een jaarabonnement op de Humanist kost slechts f 30,-. Bel: 030-318145 (toestel 28). Leden van het Humanistisch Verbond ontvangen het blad gratis. Als u lid wordt, hoeft u dus geen abonnement te nemen.

Lid worden van het Humanistisch Verbond is simpel. Alleen even bellen naar 030-318145 of een kaartje sturen naar postbus 114, 3500 AC Utrecht.

Als richtlijn voor hoogte van de contributie geldt een half procent van uw bruto-inkomen. De minimum-contributie is f 70,- als u een brutojaarinkomen heeft van f 18.000,- of meer. Zit u daaronder dan betaalt u f 45,- per jaar. Voor jongeren onder de 27 jaar geldt een minimumcontributie van f 33,-. U kunt de contributie behalve in één mep, ook in tweeën, of zelfs per kwartaal betalen. Uitgegaan wordt van een individueel lidmaatschap. Per lid kan één persoon, wonend op hetzelfde adres, kiezen voor een gratis medelidmaatschap. Een medelid ontvangt geen Humanist.

030-318145

S.v.p. wachten met betalen tot u een akseptgirokaart ontvangt.

SPECIALE AANBIEDING: DRIE HUMANISTEN VOOR EEN TIJNTJE

De afgelopen drie jaar verscheen de Humanist in december met een speciale nummers over 'beeldverruimende middelen'. Lezen, schrijven, reizen, kijken en muziek kwamen zo uitgebreid aan bod. Bij elkaar 180 pagina's met interviews, reportages, essays, columns, cartoons en foto's. Aan het woord komen o.a. Martin van Amerongen, Cees Nooteboom, Jeroen Krabbé, Laura Samson, Eric Oosthoek, Han Reiziger, Margriet Eshuys, Jarmo Hoogendijk, Hennie Vrienten, Martin Veltman en Yvonne Kroonenberg. Meer dan 170 pagina's over beeldverruimende middelen. U kunt die in huis halen door f 10 over te maken op giro 58 van de Humanistische Pers te Utrecht onder vermelding van "3 x Humanist". Dit aanbod geldt zolang de voorraad strekt.

